

SAVUNMASIZ

YARGI

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ
TRUTH JUSTICE MEMORY CENTER

119 ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

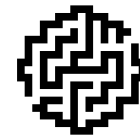
HAFIZA MERKEZİ

 NETHERLANDS
HELSINKI
COMMITTEE

SAVUNMASIZ YARGI

611

YAZAR

Faruk Eren

(Önsöz ve Giriş dışında)

SON OKUMA

Esra Koç

TASARIM

BEK

HAFIZA MERKEZİ

Ömer Avni Mahallesi İnönü Caddesi

Akar Palas No:14 Kat:1

Beyoğlu 34427 İstanbul TR

+90 212 243 32 27

info@hafiza-merkezi.org

www.hafiza-merkezi.org

EŞİT HAKLAR İÇİN İZLEME DERNEĞİ (EŞİD)

Gümüşsuyu, Ağa Çırağı Sk.

Pamir Apt. No:7/1,

Beyoğlu 34437 İstanbul

+90 212 293 63 77 – 0501 212 72 77

info@esithaklar.org

esithaklar@gmail.com

www.esithaklar.org

HOLLANDA HELSİNKİ KOMİTESİ

Riviermarkt 4

2513 AM The Hague

Netherlands

+31 (0) 70 392 67 00

office@nhc.nl

www.nhc.nl

LAWYERS FOR LAWYERS

Nieuwe Achtergracht 164

1018 WV Amsterdam

Netherlands

+31(0) 20 717 16 38

info@lawyersforlawyers.nl

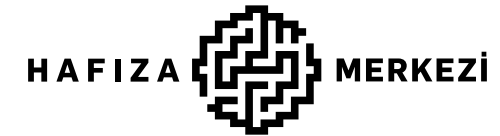
www.lawyersforlawyers.org

SAVUNMASIZ YARGI

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ
TRUTH JUSTICE MEMORY CENTER

SAVUNMASIZ YARGI

ÖNSÖZ

Bu rapor, Hollanda Helsinki Komitesi (*Netherlands Helsinki Committee - NHC*), Eşit Haklar İçin İzleme Derneği ve Hafıza Merkezi'nin Türkiye'de insan hakları savunucularına (İHS) yönelik desteğin güçlendirilmesi için ortak olarak yürüttükleri bir proje kapsamında yazıldı. Türkiye'de hedefe konan İHS'lerin uğradığı ihlallere ilişkin gelişmeler, projenin ürünlerinden biri olan "*Hak Savunucuları İçin Sessiz Kalma*" isimli web sitesi (www.sessizkalma.org) üzerinden takip edilebilir. Kadın hakları savunucularından Barış İçin Akademisyenlere, çevre aktivistlerinden avukatlara, gazetecilerden sivil toplum örgütü (STK) üyelerine kadar pek çok İHS'nin iktidarın hedefi haline geldiği bu dönemde, bu raporla avukatlar üzerindeki baskılara dikkat çekmek istedik. Avukatlar, hakları ihlal veya suistimal edilenleri ve insan haklarını ve demokrasiyi için yürüttükleri meşru ve barışçıl çalışmalarını nedeniyle yargılanan İHS'leri savundukları için insan haklarının savunulmasında çok önemli bir rol oynuyor. Türkiye'de avukatların temsil ettikleri müvekkillerle bağlantılı olarak hedef alındığı görülüyor. Bu rapor avukatlara - savunucuların savunucularına - odaklandığı için Avukatlar için Avukatlar (*Lawyers for Lawyers - L4L*) da bu alandaki uzmanlığını sağladı.

Rapor, COVID-19 pandemisi sırasında hazırlandı. Rapor için yapılan görüşmeler ve veri toplama çalışmaları dijital ortamda gerçekleştirildi. Bu, beraberinde araştırmayla ilgili bazı sorunları getirdi, örneğin planlanan görüşmelerin tümü gerçekleştirilemedi. Ancak saldırı altındaki barolardan ve avukat gruplarından güvenilir veriler elde edildi. Bu veri iddianameler, kararlar ve dava dökümleri gibi yasal belgelerde sunulan bilgiler ve eleştirel medya makaleleriyle tamamlandı. Hukuki savunmanın temelini hedefleyen kısıtlamaları ele alan bu rapor için İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Van ve Adana Barolarına bağlı avukatlarla görüşmeler yapıldı. Raporun hazırlanmasında ayrıca Barolar bünyesindeki Avukat Hakları Merkezlerinin açık kaynaklarından da yararlanıldı.

Silivri Cezaevi
Kampüsü
bünyesindeki
Mahkeme
Salonu.

Bu rapor, ilk olarak Türkiye'de avukatların artan şekilde maruz kaldığı baskı ve haklarının sınırlandırılmasını anlatan, daha sonra ise avukat camiasının bu gelişmelere karşı direnişini ana hatlarıyla sunan iki ana bölümden oluşuyor.

Rapor, Faruk Eren tarafından yazılmış ve söz konusu dört STK'nın katkılarıyla düzenlenmiştir. Bu çalışmaya katkılarını sunan ve kaynaklarını paylaşan herkese teşekkür ederiz.

GİRİŞ

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 2002 yılından beri Türkiye'yi yönetiyor. Daha önce bazı demokratik reformları kabul etmesine rağmen, AKP hükümeti siyasi haklara ve sivil özgürlüklere karşı zaman geçtikçe giderek daha hakir gören bir tutum sergiledi. Orantısız polis şiddetiyle bastırılan 2013 Gezi Parkı eylemleri süresince demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerlerdeki gerileme ve bozulma açıkça görüldü. Partinin otoriter tahakkümü, hükümetin muhalif (olarak algılanan) kişi ve gruplar üzerinde olağanüstü hal kararnameleleri aracılığıyla belirgin bir baskı oluşturmaya yol açan 2016 darbe girişiminin ardından tamamen pekişti.¹

Demokratik olmayan uygulamaları da beraberinde getiren cumhurbaşkanlığı sisteminin 2018 yılında kabul edilmesinin ardından sivil alandaki daralmanın kapsamı daha da genişledi.² Sivil toplumun düşüncelerini en çok duyuran kesimleri saldırıya uğradı. Hükümet ayrıca, medya sahipliğinin büyük bir kısmını Cumhurbaşkanı'na yakın kişilerden oluşan küçük bir çevrede yoğunlaştırmayı başardı. Sonuç olarak, önemli eleştirel gazeteciler bir kısmı hapse atılarak işten çıkarıldı. Bu da geri kalanların fiilen susturulmasına sebep oldu. Bugün tüm ana akım medya hükümetin kontrolü altında.³

Hedeflenen diğer bir grup akademisyenlerdi. 11 Ocak 2016 tarihinde “*Bu suça ortak olmayacağız!*” başlığıyla imzaya açılan bildiri 1.128 akademisyen

¹ Freedom in the World 2020: Turkey (*Freedom House*): <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>

² Türkiye, Freedom House'un dünya çapındaki siyasi haklar ve sivil özgürlüklerin durumunu tespit eden Freedom in the World 2020 başlıklı yıllık araştırmada “Özgür Değil” olarak derecelendirilmiştir: <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>

³ Misyon Raporu: Türkiyeli Gazeteciler Baskılarının Kısacasında (30.11.2020; *Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi*): https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2020/11/20201125_Turkey_PF_Mission_Report_TUR.pdf

tarafından imzalanmıştı.⁴ Bildiride akademisyenler, Türkiye'nin güneydoğusunda (sokağa çıkma yasakları dahil) insan hakları ihlallerine son verilmesi ve barış sürecinin çökmesinin ardından Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasında yeniden başlayan silahlı çatışmanın kalıcı olarak çözülmesi için çağrıda bulundu. İmzacılardan 822'si yargılandı, bazıları gözaltına alındı, bazıları da hapse atıldı. Birçoğu işini kaybetti ve pasaportlarına el konuldu – yeniden işe alınma veya yeni bir iş bulmak üzere yurt dışına seyahat etme imkanı bulunmadığı için bu durum “sivil ölüm” olarak tarif ediliyor.

Eleştirel medyaya ve akademiye yönelik saldırılara ek olarak, sivil toplum kuruluşları da yoğun baskı altına alındı. 2020 yılında, sivil toplumu İHS'ler üzerinden hedef alan iki tartışmalı dava sonuçlandı: “İstanbul 10'lusu” olarak da bilinen Büyükada ve Gezi/Osman Kavala davaları.

5 Temmuz 2017 tarihinde Büyükada'da travmayla başa çıkma ve dijital güvenlikle ilgili düzenlenen atölye polis tarafından basıldı. Bu baskında, İstanbul Adalar Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatıyla 10 İHS gözaltına alındı. Uluslararası Af Örgütü Onursal Başkanı Taner Kılıç'ın devam eden soruşturması daha sonra bu 10 savunucunun soruşturmasıyla birleştirildi. Üç yıl süren davada adil yargılanma hakkı defalarca ihlal edildi. Temmuz 2020'de sanıklardan dördü terör suçlarından mahkum edildi.⁵ İstinaf mahkemesi ise, üç ay içinde bu kararı onayarak sivil topluma tehditkar bir mesaj gönderdi.⁶

Diğer dava ve soruşturmalar ise, şirketleri ve kurduğu sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve çokkültürlülüğün gelişmesine yönelik çabalara öncülük eden işadamları ve hak savunucusu Osman Kavala etrafında inşa edildi. Kavala, “Anayasal düzeni değiştirmeye teşebbüs” ve “hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs” ettiği iddiasıyla 18 Ekim 2017'den beri cezaevinde.⁷ Kavala hakkında yürütülen soruşturmanın kapsamı yeni polis

⁴ “Bu suça ortak olmayacağız!” (10.01.2016; *Barış İçin Akademisyenler*): <https://barisicinakademisyenler.net/node/62>

⁵ İnsan Haklarını Savunmak Suç Değildir: Türkiye'nin İstanbul 10 Hakkındaki Kararı (09.07.2020; *Hollanda Helsinki Komitesi*): <https://www.nhc.nl/defending-human-rights-is-not-a-crime-turkeys-ruling-against-istanbul-10/>

⁶ Türkiye: NHC Mahkemenin “İstanbul 10” kararını onaylamasından endişeli (04.12.2020; *Hollanda Helsinki Komitesi*): <https://www.nhc.nl/turkey-nhc-concerned-about-court-upholding-istanbul-10-decision/>

⁷ Af Örgütü'nden Türkiye'ye çağrı: Kavala'yı serbest bırakın (18.12.2020; *Bianet*): <https://bianet.org/1/13/236227-af-orgutu-nden-turkiye-ye-cagri-osman-kavala-yi-serbest-birakin>

operasyonlarıyla genişletildi. Kasım 2018'de polis güçleri, Kavala ile hiyerarşik bir düzen içinde hareket etmekle suçlanan 13 akademisyen ve İHS'nin evine baskın düzenledi.⁸ Bu polis operasyonunun ardından 15 sivil toplum üyesinin de "Anayasal düzeni ortadan kaldırmak için Osman Kavala ile hiyerarşik bir düzen içinde hareket" etmekle suçlandığı "Gezi davası" iddianamesi hazırlandı. Aralık 2019'da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Kavala'nın bir suç işlediğine dair makul bir şüphenin bulunmadığına karar verdi ve yetkilileri Kavala'nın

⁸ Türkiye'de Sivil Toplum Liderleri Gözaltına Alındı: Eylem Çağrısı(16.11.2018; Hollanda Helsinki Komitesi): <https://www.nhc.nl/civil-society-leaders-detained-in-turkey-call-to-action/>

Av. Köksal Bayraktar:
"Müvekkilim Osman Kavala 'Benim Suçum Nedir, diye sorarak 16 ay beklemiştir..."

Gezi Duruşması / Silivri / 2. Gün

Avukat Turgut Kazan savunması
Gezi iddianamesini mahkeme heyetine gösteriyor.

GEZİ DAVASI
25.06.2016

derhal serbest bırakılmasını sağlamaya çağırırdı.⁹ Şubat 2020'de, birinci derece mahkeme Kavala ve duruşmalara katılan sekiz Gezi sanığının tüm suçlamalardan beraatine karar verdi.¹⁰ Bu karara ve AİHM kararına rağmen, Kavala duruşmanın hemen ardından - bu kez "siyasi veya askeri casusluk" suçlamasıyla - tekrar gözaltına alınıp cezaevine gönderildi.¹¹ Kavala şu anda, AİHM'nin nihai kararına rağmen hala hapistedir. Ocak 2021'de bölge mahkemesi 9 Gezi davası sanığı hakkındaki beraat kararlarını kaldırdı¹² ve Şubat 2021'de Kavala hakkındaki iki dava, yani kararı bozulan Gezi davası ve "siyasi veya askeri casusluk" ile suçlandığı dava birleştirildi.¹³

Raporun tamamlanma aşamasında Yargıtay 16. Ceza Dairesi, İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen Çarşı davasında, Gezi Parkı olaylarına ilişkin Beşiktaş'ın taraftar grubu Çarşı üyelerinin de aralarında bulunduğu 35 sanığa "darbeye teşebbüs" ve "izinsiz gösteri" suçlamasından verilen beraat kararını bozdu. Ayrıca davanın İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki Gezi Parkı/ Osman Kavala "ana davasıyla" hukuki ve fiili irtibatı bulunduğu gerekçesiyle birleştirilmesi yoluna gidilmesine hükmetti. Kamuoyunun yoğun ilgisini çeken bu iki davanın yanı sıra, çoğunlukla Terörle Mücadele Yasası kapsamında olmak üzere, yüzlerce sivil toplum temsilcisi soruşturuldu, gözaltına alındı, yargılandı ve mahkum edildi. Türkiye'nin en büyük taban örgütü İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) onlarca yöneticisi yargılanıp mahkum edildi. Ayrıca, sağlık hakkı savunucuları pandemiyle ilgili hükümet tarafından verilen bilgilere itiraz ettikleri için soruşturuldu; işverenleri ve pandemi sırasında çalışmaya zorlanmayı protesto eden yüzlerce sendikacı gözaltına alındı; çevre aktivistleri para cezasına çarptırıldı; İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme olasılığını protesto eden kadınlar gözaltına alındı; LGBTİ+ hak savunucularını hedefe alan karalama kampanyaları yürütüldü. Gazetecilere, eleştirel akademisyenlere ve İHS'lere ek olarak, avukatlar da giderek artan bir şekilde saldırıya uğradı.

⁹ Kavala / Türkiye AİHM 28749/18 (10.12.2019; AİHM)

¹⁰ Gezi davasında 9 sanığa beraat (18.02.2020; DW): <https://www.dw.com/tr/gezi-davasinda-9-saniğa-beraat/a-52416921>

¹¹ Kavala hakkında gözaltı kararı çıkarıldı (18.02.2020; DW): <https://www.dw.com/tr/kavala-hakkında-gözaltı-kararı-çıkarıldı/a-52424122>

¹² İstinaf mahkemesi Gezi davasında 9 kişi hakkında verilen beraat kararlarını bozdu (22.01.2021; Evrensel): <https://www.evrensel.net/haber/424217/istinaf-mahkemesi-gezi-davasinda-9-kisi-hakkında-verilen-beraat-kararlarini-bozdu>

¹³ Kavala'nın 'casuslukla' yargılandığı dava, 'Gezi'yle birleştirildi (05.02.2021; Bianet): <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/238797-kavala-nin-casuslukla-yargilandiği-dava-gezi-yle-birlestirildi>

Bu saldırılar, avukatların mahkeme salonlarında taciz edilmeleri, hatta o salonlardan atılmalarıyla sınırlı kalmayıp savundukları sanıklar nedeniyle yargılanıp mahkum edilmelerine kadar vardı. Dahası, Avukatlık Kanunu büyük ve eleştirel mevcut baroların gücünü zayıflatacak şekilde değiştirildi.

AVUKATLARA YÖNELİK SALDIRILAR

Türkiye'de bugün uluslararası insan hakları ve anayasal düzenlemelerin her gün ihlal edildiği bir ortamdayız. Böylesi bir ortamdan adil yargılanma hakkının temel esaslarından olan savunma hakkı da etkileniyor.

Bu durumun önemli nedenlerinden biri, Türkiye'deki terörle mücadele mevzuatı ve uygulamalarının neden olduğu insan hakları ihlalleri. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi'nin farklı organları, başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlükler ile terörle mücadele arasındaki muğlak sınırlar konusunda uyarı ve önerilerini açıkladıkları çok sayıda rapor hazırladı.¹⁴ AİHM kararları ve içtihadına rağmen, çok sayıda davada sanıkların temel hakları ihlal edilerek mahkum edildiğine tanık oluyoruz. Bu davalarda, açıkça ifade özgürlüğü kapsamına giren beyanlar, Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinde düzenlenen silahlı örgüt üyeliği veya böyle bir örgüte yardıma ilişkin bir delil olarak değerlendiriliyor.

Son yıllarda, 2016 darbe girişimini takip eden Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde çıkarılan olağanüstü hal kararnamele uygulanmaya devam etti ve nihayetinde kanunlaştırıldı. Bunun bir sonucu, adaletin kurucu unsurlarından

¹⁴ Türkiye'deki Terörle Mücadele mevzuatının keyfi kullanımını yorumlayan kaynaklar için bkz.: Terörizm ve şiddet içeren aşırılıkla mücadele tedbirlerinin sivil alan ve sivil toplum aktörlerinin ve insan hakları savunucularının hakları üzerindeki etkisi (01.03.2019; *BM Terörizmle Mücadelede İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Özel Raportörü*): <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/057/59/PDF/G1905759.pdf?OpenElement>; "Protestoyu terör suçu saymak: Göstericileri yargılamak ve hapsedmek için terörle mücadele yasalarının keyfi kullanımı" (01.11.2010; İnsan Hakları İzleme Örgütü): <https://www.hrw.org/tr/report/2010/11/01/256143>; Terörle Mücadele Hükümleri Türkiye tarafından giderek daha fazla suistimal ediliyor: 2013-2019 (06.07.2020; *Tutuklu Avukatlar İnisyatifi*): <https://arrestedlawyers.org/2020/07/06/abuse-of-the-anti-terrorism-laws-by-turkey-is-steadily-increasing/>; Terörle mücadele mevzuatının kötüye kullanılması ifade özgürlüğünü tehdit ediyor (04.12.2018; *Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Yorumu*): https://www.coe.int/en/web/commissioner/blog/-/asset_publisher/xZ320PEoxOkq/content/misuse-of-anti-terror-legislation-threatens-freedom-of-expression/pop-up?_101_INSTANCE_xZ320PEoxOkq_viewMode=print&_101_INSTANCE_xZ320PEoxOkq_languageId=en_GB

biri olmasına rağmen, savunmanın alanının kademeli olarak nerdeyse tamamen ortadan kalkacak kadar daralması oldu. Avukatlar, özellikle müvekkilleriyle bağlantılı olarak, giderek artan bir şekilde “terör örgütlerine üyelik” gerekçesiyle suçlanmaya ve mahkum edilmeye başlandı.¹⁵

Bu rapor hazırlanırken tutuklu iki avukat “Türkiye’de adil yargılanma hakkı ve adaletin yerine getirilmesi” talebiyle açlık grevindeydi. Bunlardan biri olan ve 12 Eylül 2018 tarihinden beri cezaevinde bulunan Çağdaş Hukukçular Derneği üyesi Avukat Ebru Timtik, açlık grevinin 238. günü olan 27 Ağustos 2020’de hayatını kaybetti.¹⁶ Bu dramatik gelişmenin ardından meslektaşı Aytaç Ünsal, Yargıtay’ın iyileşene kadar infaz durdurma kararıyla sona erdirdiği açlık grevinin 213. gününde serbest bırakıldı.¹⁷ Ünsal 2020 Aralık ayında “yurt dışına kaçma teşebbüsü”nde bulunduğu gerekçesiyle tekrar tutuklanarak Edirne Cezaevi’ne gönderildi.

Mahkeme, kararını ancak Timtik’in ölümünün şokundan ve ardından gelen güçlü uluslararası kınamalardan sonra aldı. 2 Eylül 2020 tarihinde Cenevre’de basın açıklaması yapan 8 BM Özel Raportörü ve Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu üyeleri, insan hakları avukatı Ebru Timtik’in uzun süreli bir açlık grevi neticesindeki ölümünün tamamıyla önlenemez olduğunu belirterek cezaevlerindeki diğer İHS’lerin salıverilmesi çağrısında bulundu. Açıklamada, “Hiç kimse adil yargılanma talebi nedeniyle ölmemelidir. Bu, insan hayatının hiçe sayılmasıdır ve bu cesur, kadın insan hakları savunucusunun ölümü ve ölümüne neden olan koşullar nedeniyle dehşete düşüyoruz” ifadelerine yer verildi.¹⁸

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović, Ebru Timtik’in ölümü üzerine yaptığı açıklamada, “Timtik’in ölümü, hukukun üstünlüğünün en temel ilkelerini sistematik bir şekilde hiçe sayarak, avukatları, insan hakları savunucularını ve gazetecileri susturmak için bir araca dönüşen Türkiye’deki

¹⁵ Bu tür davalara örnek olarak bu raporda İnsan Hakları Derneği Avukatları, Asrın Hukuk Bürosu, Çağdaş Hukukçular Derneği ve Ezilenlerin Hukuk Bürosu davalarına yer verildi. Tüm bu örneklerde avukatlar müvekkilleri ile bağlantılı olarak suçlandı.

¹⁶ Ebru Timtik’i Anma (07.09.2020; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/commemoration-of-eburu-timtik/>

¹⁷ Aytaç Ünsal tahliye edildi (04.09.2020; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/aytac-unsal-released/>

¹⁸ Türk insan hakları avukatı açlık grevinin ardından hayatını kaybetti (02.09.2020; *BM İnsan Hakları Konseyi*): <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=26203&LangID=E>

yargı sisteminin yol açtığı insani acıların trajik bir örneğidir. Bir yandan insan hakları savunucuları olarak, diğer yandan giderek düşmanca bir tutumu sergileyen bir yargı sisteminin temel bileşeni olarak çifte rol oynayan avukatlar, bu baskının en şiddetli kısmını göğüslemek zorunda kaldı” tespitini yaptı.¹⁹

Aynı zamanda, üyelerinin hakları ve hukukun üstünlüğü için çalışan barolar da giderek daha fazla saldırıya uğramaya başladı. Çeşitli barolar ve avukat grupları hakkında soruşturmalar ve çok sayıda dava açıldı.

Bu rapor hazırlandığı sırada 60 baro başkanı, hükümetin baroların seçim sistemini değiştirmeye yönelik hazırlıklarına karşı avukatlık mesleğini savunmak amacıyla Ankara’ya yürümeye başlamıştı.

¹⁹ İnsan Hakları Komiseri avukat Ebru Timtik’in ölümünün ardından Türkiye’deki insan hakları savunucuları olarak avukatların rolünü koruma ve sürdürme çağrısı yineledi (28.08.2020; *Avrupa Konseyi–İnsan Hakları Komiseri*): <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-reiterates-her-call-to-restore-and-uphold-the-role-of-lawyers-as-human-rights-defenders-in-turkey-in-the-aftermath-of-the-death-of-lawyer>

MESLEĞİN ENGELLENMESİ

Avukatların savunma faaliyetleri sonucu uğradıkları zulme dikkat çekmek amacıyla ilan edilen “Uluslararası Tehlike Altındaki Avukatlar Günü”²⁰ 24 Ocak, yakın tarihte iki kez (sırasıyla 2012 ve 2019’da) Türkiye’deki avukatlara ithaf edildi.²¹

Savunma hakkı şu anda, çeşitli mevzuat değişiklikleri, OHAL’in sona ermesinin ardından kullanılmaya devam eden OHAL Kararnameleri, yasaların ve mahkeme kararlarının uygulanmaması ve avukatların hakimler tarafından duruşma salonundan atılması veya heyet tarafından yok sayılması ve savunma beyanlarının içeriğinin suç sayılması gibi birçok uygulama sonucunda önemli ölçüde kısıtlanmış durumda.

²⁰ 24 Ocak, Uluslararası Tehlike Altındaki Avukat Günü olarak kabul edildi. 1977’de o gün Madrid’de dört avukat ve bir iş arkadaşı öldürüldü (bu olay Atocha Katliamı olarak bilinir). Daha fazla bilgi için bkz.: <http://dayoftheendangeredlawyer.eu/backgrounds/>

²¹ Tehlike Altındaki Avukatlar 2019 – Türk ve Kürt Avukatlarla Dayanışma (24.01.2019; *Tehlike Altındaki Avukatlar*): http://dayoftheendangeredlawyer.eu/wp-content/uploads/2019/04/Basic-Report_Turkey2019.pdf

Bu sürecin daha iyi anlaşılması için, Türkiye'nin yakın tarihinde demokrasi ve demokratikleşme açısından önemli bir değişime işaret eden son 20 yılın farklı dönemlerine çok kısa bir genel bakış sunmak istiyoruz:

"Türkiye Cumhuriyeti devleti, insan haklarına dayalı olmayan, resmi ideolojisi olan bir ulus devlet anayasasına ve yapısına sahiptir. Devlet, Avrupa Birliği (AB) tam üyelik sürecinde Kopenhag siyasi kriterlerinin rehberliğinde, 1999-2004 yılları arasında, 'demokratikleşme' başlığı altında çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştirdi. Türkiye, Kürt sorununu demokratik bir biçimde çözemediği, barışçıl bir ortamı sağlayamadığı için reform süreci 2005 yılında durdu, 2013 yılına kadar da durağan bir seyir izledi. Kürt sorununun demokratik yollarla çözüleceği iddiasıyla 2013 yılında başlatılan "barış ve çözüm süreci" de 2015 yılına kadar sürdü. Bu ara dönemde 'demokratikleşme' iddiaları/açıklamaları yeniden ivme kazandı; ancak Temmuz 2015'te silahlı çatışmaların başlamasıyla reform süreci tamamen sona erdi. Bu dönemde Türkiye, çatışmaların yoğun bir şekilde yaşanması, Suriye'ye askerî müdahale ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimi gibi oldukça trajik gelişmelere sahne oldu. 21 Temmuz 2016 tarihinden itibaren tüm Türkiye'de geçerli olacak şekilde ilan edilen olağanüstü hal, 18 Temmuz 2018 itibariyle kaldırıldı. Türkiye, Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde KHK'lerle, ardından Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yönetildi/yönetiliyor."²²

²² İHD'nin "İnsan Hakları Savunuculuğu ve İHD'ye Baskılar" başlığı altında yayınlanan Özel Raporu (13.04.2020; İnsan Hakları Derneği): <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunuculugu-ve-ihdye-baskilar-ozel-raporu/>

24 Ocak Tehlike Altındaki Avukatlar Günü'nde (2019) avukatların İstanbul İstiklal Caddesi'ndeki Yürüyüşü. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pınar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

OHAL ÖNCESİ

Önemli gelişmelerden biri, AKP iktidara gelmeden çok önce, 1993 yılında avukatlara karşı yürütülen bir operasyondur. Diyarbakır merkezli bu operasyonda aralarında Tahir Elçi'nin de bulunduğu 30'a yakın avukat "terör örgütleriyle bağlantılı oldukları" gerekçesiyle gözaltına alındı.²³ Avukatlar ağır işkenceye maruz kaldı. Takiben açılan dava AİHM'e taşındı ve bu başvuru sonucundaki *Tahir Elçi ve Diğerleri/Türkiye Kararı*²⁴ işkenceyle mücadelede çok önemli bir belge niteliği kazandı.

Savunmanın üzerindeki baskı AKP iktidarıyla birlikte her yıl giderek daha belirgin hale geldi. Yüksek yargı temsilcilerinin ve baro başkanlarının adli yıl açılışlarında ya da yüksek mahkemelerin kuruluş yıldönümünde yaptıkları konuşmalar yürütmeyi oldukça rahatsız etti. AKP'nin Gülen Cemaati/Hareketi ile kurduğu ittifakın 2002 ile 2016 yılları arası yargıda yarattığı dönüşümden sonra, yüksek yargı organlarının yürütmeye yönelik eleştirileri azaldı. Bunun yerine eleştiriler artık savunmadan, yani bu törenlerde itirazlarını dile getiren barolardan gelmeye başladı. Akabinde iktidar, Türkiye Barolar Birliği (TBB) temsilcilerini bu tür törenlere davet etmemeye başladı. Bunun sonucunda karşılıklı suçlamalar birbirini takip etti ve bu gerilim iktidarın barolara doğrudan müdahale ettiği bir noktaya vardı (halen önemli bir mesele olmaya devam eden bu durumla ilgili ayrıntılar son bölümde verilmektedir).

²³ Türkiye'de 90'lardan Bugüne Avukatların Durumu (*Hukuk Politik*): <https://www.hukukpolitik.com.tr/2020/02/20/turkiyede-90lardan-bugune-avukatların-durumu/>

²⁴ *Elçi ve diğerleri/Türkiye*, AİHM, 23145/93 ve 25091/94

Her ikisi de Diyarbakır Baro Başkanlığı yapmış Sezgin Tanrıku ve Tahir Elçi bir yurtdışı iş gezisinde.

Ancak bu esnada iktidar ile savunma arasındaki gerilimin başka bir boyutu daha ortaya çıktı. Savunma, yani avukatlar doğrudan ve sistematik olarak tek tek ya da topluca suçlamalara maruz kalmaya ve hatta tutuklanmaya başladı.

ERGENEKON DAVALARI²⁵

2008 yılında başlayan Ergenekon soruşturmaları kapsamında gözaltına alınan ve sorgulananlar arasında avukatlar da vardı; bir avukat da bu süreçte tutuklandı. Avukatların büroları, avukatların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen

²⁵ Ergenekon Davaları: 2008 ile 2019 yılları arasında devam eden bu davalarda, üst düzey ordu mensupları, bir dizi suikast ve askeri darbe girişimiyle bağlantılı olarak, bugün çoğu Gülen Cemaati/Hareketi'ne karşı yürütülen operasyonlar sırasında yurt dışına kaçmış veya mahkum edilmiş savcı ve hâkimlerce yaratılmış delillerle yargılandı. Balyoz ve Ergenekon davalarının hukukiliği tartışma götürmekle beraber, bu girişimin, mevcut iktidarın da desteğiyle ordunun siyaset üzerindeki baskısını kırdığı söylenebilir.

yasalara aykırı biçimde basıldı. Bürolarda avukatların yokluğunda yapılan aramalarda güvenlik güçlerinin delil yerleştirdiği iddiaları ortaya atıldı. Bu davalarda sanıkları temsil eden avukatların ise savunma hakları kısıtlandı. Sözleri sık sık kesilen avukatlar bazen de mahkeme salonlarından atıldı. Ayrıca, bu davalar sırasında birçok avukatın müvekkilleriyle görüşmelerinin yasalara aykırı biçimde kaydedildiği ortaya çıktı.²⁶

O dönem Ergenekon davalarını destekleyen iktidar, Gülen Cemaati/Hareketi ile kurduğu ittifakın bozulmasından sonra, bu davaları “kumpas” olarak nitelendirmeye başladı.²⁷

²⁶ 23 farklı davanın birleştirildiği nihai Ergenekon davası kapsamında 8 avukat gözaltına alınıp yargılandı. 2014 yılında, birçoğu silahlı bir terör örgütünün üyesi olmaktan mahkum edildi. Hepsî Yargıtay'ın 2019 yılındaki kararıyla beraat etti. Bu davaların devam ettiği 11 yıl boyunca Türkiye'de aynı siyasi parti, yani AKP iktidardaydı.

²⁷ İktidar partisi AKP'nin söylemindeki değişim Sedat Ergin'in makalesinde görülebilir. Ergin, dönemin Başbakanı Erdoğan kamuoyu nezdinde “Ben Ergenekon'un savcısıyım” (2008) ifadesini kullanırken, muhalefet partisi CHP'nin liderinin kendini savunma avukatı olarak ilan ettiğini kaydediyor. Başbakan Erdoğan, duruşmanın ilerleyen aşamalarında (2011), “Biz savcı da değiliz, hâkim de değiliz, birileri gibi avukat da değiliz” açıklamasında bulundu [Erdoğan'ın Ergenekon söyleminin evrimi (02.04.2011; *Hürriyet*): <https://www.hurriyet.com.tr/erdogan-in-ergenekon-soyleminin-evrimi-17439829>] ve 2015 yılında “Bu operasyonlarla şahsım başta olmak üzere, tüm ülke yanlış yönlendirildi, aldatıldı” diye konuştu [Erdoğan'dan Ergenekon ve Balyoz itirafı (23.03.2015; *Sözcü*): <https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/erdogandan-ergenekon-ve-balyoz-itirafi-777944/>]

İHD AVUKATLARI HAKKINDA AÇILAN DAVALAR

12 Mayıs 2009 tarihinde İHD Genel Sekreter Yardımcısı Avukat Hasan Anlar, avukat ve İHD Merkez Yürütme Kurulu (MYK) üyesi Filiz Kalaycı, İHD Yönetim Kurulu eski üyesi Halil İbrahim Vargün, avukat ve İHS Murat Vargün Terörle Mücadele Şubesi ekipleri tarafından evlerine ve bürolarına düzenlenen baskının ardından,²⁸ “yasadışı örgüte yardım etmek” iddiasıyla gözaltına alındı.

Filiz Kalaycı, tutuklanıp birkaç gün sonra serbest bırakılmasının ardından, 27 Mayıs 2009 tarihinde savcının itirazı üzerine “kamu düzeni yararına suçun önlenmesi” gerekçesiyle tekrar tutuklandı.

²⁸ İnsan Hakları Savunucularının Korunması İçin Gözlem: Acil Çağrı (12.05.2009; *İnsan Hakları Derneği*): <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunucularinin-korunmasi-icin-gozlem-acil-cagiri/>

Avukatlar ve Tutuklu ve Hükümlü Aileleri ile Yardımlaşma Derneği (THAY-DER) eski Başkanı Nedim Taş hakkında hazırlanan iddianamede, “PKK/Kongra-Gel'e üyelik” suçlamasına delil olarak avukatların katıldığı basın toplantıları, Newroz kutlamaları, telefon görüşmeleri, yazışmaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili belgeler sunuldu. Ayrıca iddianamede, soruşturmanın A. Türk Yurtbey adlı bir avukatın 29 Mart 2007 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne e-posta yoluyla yaptığı bir ihbar üzerine başlatıldığı belirtiliyordu. Ancak Baro'da bu isme kayıtlı bir avukat bulunmuyordu.

9 Kasım 2009 tarihinde Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan duruşmaya 300 avukat müdahil oldu ancak sadece 150'si katılabildi. Duruşmada söz alan savunma avukatı Ercan Kanar, bu davanın, savunmanın dokunulmazlığı ve bağımsızlığına saldırı niteliğinde olduğunu ifade ederek hukuka aykırılık teşkil eden e-mail ihbarı, aleyhte verilen ve daha sonra geri çekilen ifadeler gibi delillerin iddianameden çıkarılmasını talep etti. Sonraki duruşmalardan birinde aleyhte ifade veren bir tanık, polis memurlarının gözaltında kendisini yalan ifade vermeye zorladığını beyan etti.²⁹

Dava, 24 Ocak 2013 tarihinde Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde sonuçlandı. Mahkeme, sanıkları “yasadışı örgüt üyesi” olmaktan suçlu bularak Nedim Taş'a 10 yıl 6 ay, Filiz Kalaycı'ya 7 yıl 6 ay, Hasan Anlar, Halil İbrahim Vargün ve Murat Vargün'e ise 6'şar yıl 3'er ay hapis cezası verdi.³⁰

Karar nedeniyle İHD tarafından yapılan açıklamada, avukatların mesleki faaliyetleri ve insan hakları savunucusu olarak yaptıkları çalışmalar nedeniyle cezalandırıldıklarına dikkat çekildi.³¹

²⁹ İnsan Hakları Savunucusu Kalaycı Serbest (29.01.2010; *Bianet*): <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/119741-insan-haklari-savunucusu-kalayci-serbest>

³⁰ İHD Yöneticisi Avukatlara Ceza Yağdırıldı (25.01.2013; *İnsan Hakları Derneği*): <https://www.ihd.org.tr/hd-yoeneticisi-avukatlara-ceza-yadirdi/>

³¹ İnsan Hakları Savunuculuğu ve İHD'ye Baskılar (13.04.2020; *İnsan Hakları Derneği*), s. 26-27: https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/20200413_IHDIHSBaskilarOzelRaporu.pdf

ASRIN DAVASI

Avukatlara yönelik doğrudan ve sistematik müdahaleler 2011 yılında başladı. İmralı Adası'nda tutulan PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 46 avukatı, 22 Kasım 2011 tarihinde, çeşitli illerde düzenlenen eş zamanlı operasyonla gözaltına alındı. Avukatlar, operasyondan önce hükümete yakın yayın organlarında hedef haline getirilmişti. Gözaltına alınan 46 avukattan 34'ü "terör örgütü üyesi olmak" ve "örgüt yöneticisi olmak" suçlamasıyla tutuklandı.³² Aralıklarla tahliye edilen avukatların bir bölümü, 2,5 yıl tutuklu kaldı. Daha sonra görülecek birçok davada olduğu gibi iddianame, avukat müvekkil gizliliğinin ihlali de dahil olmak üzere usul ve esas hataları ile doluydu.³³ Yargılanan avukatların sorgusu dahi usule uygun yürütülmedi. Yasalara aykırı olmasına rağmen, avukatların müvekkilleri (Abdullah Öcalan) ile yaptığı görüşmeler kaydedilerek iddianamede suç delili olarak sunuldu.

Yıllar sonra, darbe girişiminin ardından OHAL sırasında, o dönem operasyonu düzenleyen polislerin büyük bir bölümü ile halen devam eden bu davaya atanan savcı ve hâkim, Gülen Cemaati/ Hareketi ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle tutuklandı.³⁴ Bu, Türkiye'de çok

³² İstanbul'da 34 Diyarbakır'da 36 Kişi Tutuklandı (26.11.2011; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/134326-istanbulda-34-diyarbakirda-36-kisi-tutuklandi>

³³ Türkiye: Türk avukatlar için ortak mektup (16.07.2012; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/en/turkey-joint-letter-for-turkish-lawyers/>

³⁴ Bu, Türkiye'deki geciktirilen adalet örneklerinden biridir. Genellikle, yargılamaların ilk derece mahkemelerinde birkaç yıl sürmesinden ardından, Yargıtay'ın karar vermesi yine birkaç yıl alır ve Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılması halinde nihai kararın çıkması yaklaşık 3-5 yıl sürer. Ancak hükümetin siyasi bir davayı sonuçlandırmak için acele ettiği durumlarda sürecin

Diyarbakır'da Newroz Kutlaması.
(Fotoğraf: Nar Photos)

sayıda avukatın yargılandığı bir davaydı. Yargılanan avukatlar, daha sonra iddianamelerde görüleceği üzere müvekkillerinden dolayı "terör örgütü üyeliği" ile suçlandılar.³⁵

hızlı tamamlanmasının da mümkün olduğu görülüyor. Dava politikleştirilmiş bir dava değilse, nihai kararın çıkması yıllar alır.

³⁵ İstanbul 19. Ağır Ceza Mahkemesi, 2014/235 E. Sayılı dosya

ÇAĞDAŞ HUKUKÇULAR DERNEĞİ VE HALKIN HUKUK BÜROSU'NA YÖNELİK SALDIRILAR

2013 Ocak'ında Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) üyesi avukatlar gözaltına alındı ve büroları basıldı. Aralarında derneğin Genel Başkanı Selçuk Kozağaçlı ile Halkın Hukuk Bürosu'ndan (HHB) avukatların da bulunduğu 9 avukatın tutuklandığı dosyada, 22 avukat hakkında dava açıldı.³⁶

Avukatlar, açıklanan iddianamede Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) üyesi veya yöneticisi olmakla ve adam öldürmeye teşebbüsle suçlanıyordu. Bu tür davaların pek bilindik bir boyutu olarak, farklı medya organları haberleriyle operasyonu ve suçlamaları destekliyordu. Avukatlar bir yıl sonra, Mart 2014'te, yargıç önüne çıktı. Dava için 3 bin avukat vekalet sunmuş ve binin üzerinde avukat, meslektaşlarını savunmak üzere Silivri Cezaevi önündeki mahkeme salonunda toplanmıştı. Tabii ki bütün avukatlar salona sığmadı. Mahkeme ilk duruşmada tutuklu tüm avukatlar hakkında tahliye kararı verdi. Dava halen İstanbul'da devam ediyor.³⁷

³⁶ L4L ÇHD 1 duruşmasını izledi (12.07.2019; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/l4l-observed-hearing-in-the-chd-1-trial>

³⁷ İstanbul 18. Ağır Ceza Mahkemesi, 2014/117 E. Sayılı dosya

HUKUKA SUİKAST: TAHİR ELÇİ

28 Kasım 2015'te Avukat Tahir Elçi öldürüldü.³⁸ Tahir Elçi, İHS'lerin ve – zorla kaybedilen kişilerin yakınlarından oluşan - Cumartesi Annelerinin avukatıydı. O dönem, ayrıca Diyarbakır Barosu Başkanı'ydı.

Elçi, 14 Ekim 2015 tarihinde CNN Türk kanalında yayınlanan bir programda, ısrarlı sorular üzerine “PKK terör örgütü değildir. Silahlı, siyasal bir harekettir” demişti. Ardından, ana akım medya ve sosyal medya aracılığıyla hakkında bir linç kampanyası başlatıldı. Elçi, 20 Ekim 2015 tarihinde gözaltına alındı.³⁹ Diyarbakır'daki evinden alınarak İstanbul'a getirildi ve burada mahkeme tarafından adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. Hakkında hazırlanan iddianamede “terör örgütü propagandası” yaptığı iddia edildi ve 7,5 yıla kadar hapsi istendi.⁴⁰

Aynı yıl Diyarbakır, Mardin ve Hakkari ilçe ve kent merkezlerinde PKK ve askeri güçler arasındaki çatışmalar yeniden alevlenerek çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesine yol açtı. 28 Kasım 2015 tarihinde Elçi, bu çatışmaların durdurulması ve çatışmalardan tarihi eserlerin zarar görmesinin önüne geçilmesi için Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan tarihi Dört Ayaklı Minare önünde bir basın toplantısı düzenledi. Tam tarihi minarenin çatışmalar nedeniyle zarar gördüğünü anlattığı sırada çatışma çıktı. Kameralar kayıttayken Elçi vurularak öldürüldü.⁴¹

Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, suikasttan beş yıl sonra iddianame düzenledi. Elçi'nin öldüğü yerde üç polis memuru ile iki PKK üyesinin ateş ettiğini iddia eden savcılık, hiçbir balistik incelemeye dayanmadan iki PKK

³⁸ Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi öldürüldü (28.11.2015; *BBC Türkçe*): https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151128_diyarbakir_tahir_elci

³⁹ Diyarbakır Baro Başkanı TV röportajındaki yorum nedeniyle tutuklandı (23.10.2015; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/en/turkey-dean-diyarbakir-arrested-for-comments-in-tv-interview/>

⁴⁰ Tahir Elçi'nin sözleri nedeniyle Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından CNN Türk'e 700 bin TL para cezası kesildi.

⁴¹ Tahir Elçi'nin öldürülmesi ve ölümüne ilişkin etkin soruşturmanın yürütülmemesi hakkında ortak açıklama (28.11.2020; *Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/tahir-elcinin-oldurulmesi-ve-olumune-iliskin-etkin-sorusturma-yurutulmemesi-hakinda-ortak-aciklama/>

üyesinin Elçi'yi vurmuş olabileceğini ileri sürdü.⁴² İddianamede sanık üç polis için ise "bilinçli taksirle adam öldürmeye teşebbüsten" 6 yıla kadar hapis cezası istendi.⁴³ Dava devam ediyor.⁴⁴

42 a.g.y

43 Tahir Elçi (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/tahir-elci/>

44 Diyarbakır 10. Ağır Ceza Mahkemesi, 2020/3943 E. Sayılı dosya

ÖZGÜRLÜKÇÜ HUKUKÇULAR DERNEĞİ DAVASI

2016 yılında Özgürlükçü Hukukçular Derneği (ÖHD) üyesi ve yöneticisi avukatlar ile Tutuklu Aileleri Dayanışma Derneği (TUAD) yöneticilerine karşı ortak soruşturma başlatıldı. Avukatlar, PKK cezaevi yapılanmasının dış koordinatörleri olmakla suçlandı. Gizli yürütülen soruşturma kapsamında 10'a yakın avukat gözaltına alındı. Serbest bırakılmalarının ardından, savcının itirazı üzerine üç avukat yeniden tutuklandı. Avukatlardan biri 15 gün, ikisi ise 6 ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı.⁴⁵ Avukatların ve TUAD yöneticilerinin yargılaması, İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmeye devam ediyor.⁴⁶

45 İyi haber: Ramazan Demir ve Ayşe Acinikli tahliye edildi (08.09.2016; Avukatlar İçin Avukatlar): <https://lawyersforlawyers.org/en/turkey-good-news-ramazan-demir-and-ayse-acinikli-released>

46 İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, 2016/189 E. Sayılı dosya

5 Nisan 2018 İstanbul, İstiklal Caddesi'nde Avukatlar Günü nedeniyle yapılan yürüyüşte katledilen Avukat Tahir Elçi'nin fotoğraflarını taşıyan avukatlar. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pinar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

5 Nisan 2018 İstanbul, İstiklal Caddesi'nde Avukatlar Günü nedeniyle yapılan yürüyüşte katledilen Avukat Tahir Elçi'nin fotoğraflarını taşıyan avukat Sinan Birlik. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pinar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

OLAĞANÜSTÜ HALİN NORMALLEŞTİRİLMESİ

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminden kısa bir süre sonra, 21 Temmuz 2016 tarihinde Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edildi. Aynı gün Türkiye, BM Genel Sekreterliği⁴⁷ ve Avrupa Konseyi'ne⁴⁸ birçok temel hakkın askıya alındığını bildirdi. OHAL süresince, OHAL kararnamelemleri ile birçok yasada değişiklik yapıldı, bunların çok önemli bir bölümü kalıcı hale geldi. Kalıcı hale gelen değişikliklerin bir kısmı, savunma hakkını kısıtlayacak, dolayısıyla avukatlık mesleğinin icrası açısından zorluklar yaratacak türdendi. Dahası, OHAL'in 18 Temmuz 2018 tarihinde kalkmasından sonraki uygulamalar ve yapılan yeni yasal düzenlemeler bile OHAL zihniyetinin sürdüğüne işaret ediyor. Adil yargılanma hakkı, silahların eşitliği prensibi gibi ceza yargılamasında temel nitelikteki prensiplerin ihlalinin kapısını açan değişikliklerin kısa bir özeti şöyle:

■ 676 sayılı Kanun Hakkında Kararname (KHK)⁴⁹ ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 149/2 maddesi değiştirilerek "örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından yürütülen kovuşturmalarda, duruşmada en çok üç avukat hazır bulunabilir" kuralı getirildi. Bu kural, bazı davalarda sadece iddianamelerin bile yüzlerce sayfa olduğu, evrakın on binlerce sayfaya ulaştığı düşünüldüğünde, esasen hem savunma hakkını zedeleyen hem de avukatlık mesleğinin icrasını zorlaştıran özellikler içermektedir.

■ Yine 676 sayılı KHK ile CMK'nın 154. maddesine yeni bir fıkra eklendi. Bu fıkra, Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) bir dizi suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar ve örgüt faaliyeti içinde işlenen uyuşturucu imal-ticaret suçlarında şüphelilerin, gözaltına alınmaları halinde avukatla görüşmesinin

⁴⁷ C.N.580.2016.TREATIES-IV.4 (02.08.2016; *Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi New York, 16 December 1966*): <https://treaties.un.org/doc/publication/cn/2016/cn.580.2016-eng.pdf>

⁴⁸ Genel Sekreter Türkiye'den Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bir bölümünü geçici olarak askıya alma niyetine ilişkin bir bildirim aldı (21.07.2016; *Avrupa Konseyi*): <https://rm.coe.int/168071f08e>

⁴⁹ 676 sayılı KHK 29 Ekim 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm>

24 saat süreyle kısıtlanabileceği hükmünü içeriyor. Bu hüküm, hem savunma hakkı kısıtlaması içermesi hem de işkence ve kötü muamele yasağına kapı aralayacak nitelikte olmasından dolayı hayli dikkat çekicidir.

■ KHK ile gelen bir önemli değişiklik de CMK'nın 188/1 maddesindeki kurala getirilen istisna oldu. Söz konusu madde, zorunlu müdafinin bulunmasını gerektiren durumları düzenliyor. Buna göre, dahil edilen istisna şu şekilde: "Müdafinin mazeretsiz olarak duruşmayı terk etmesi halinde duruşmaya devam edilebilir". Böylece, avukat yokluğunda duruşmaya devam etmenin yolu açıldı. Bu istisna daha sonra, 696 sayılı KHK ile⁵⁰ "mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi" şeklinde ek yapılarak genişletildi.

■ 694 sayılı KHK ile ise müdafinin yokluğunda hüküm verilmesinin de önü açıldı. CMK 216/3 fıkrasına göre, "Hükümden önce son söz, hazır bulunan sanığa verilir." Bahsi geçen KHK ile fıkraya "Bu aşamada zorunlu müdafinin hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel teşkil etmez" şeklinde ek yapıldı.⁵¹

OHAL sona erdikten sonra bile, OHAL kararnamelemleri yoluyla daha başka kısıtlamalar ilan edildi ve daha sonra Parlamento tarafından kabul edildi. 29 Mart 2020 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik,⁵² avukat-müvekkil görüşmesinin mahremiyeti ilkesini ve avukatın kanundan kaynaklanan sır saklama yükümlülüğünü ihlal eden, hukuki dayanaktan yoksun birçok hüküm içermekte. Yönetmeliğin 72. maddesi bu ihlali gösteren iki kritik hükme yer veriyor:

■ 72/2-d'ye göre, hükümlü müvekkili ile görüşmek için cezaevine gelen avukatlar, yanlarında getirdikleri belgelerin ve dosyaların savunmayla ilgili olup olmadığını yazılı olarak beyan edecek. Bunlardan "savunma ile ilgili" olanlar, kanun gereği asla incelenemeyecek.

⁵⁰ 696 sayılı KHK 24 Aralık 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224-22.htm>

⁵¹ 694 sayılı KHK 25 Ağustos 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf>

⁵² Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik (29.03.2020): <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf>

■ Yönetmeliğin 72/2-e maddesi ise bir önceki hükümlerle çelişiyor. Buna göre, TCK'nın 220. maddesi ile 2. kitap 4. kısım 4, 5, 6 ve 7. bölümleri ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlardan hükümlü bulunanların, avukatları ile yapacakları görüşmelerde, avukatın savunma ile ilgili olduğunu söylediği evrak ve dosyalar ile avukatın görüşmede tuttuğu el yazısı notların aranabileceği belirtilmiştir.

Bu iki hüküm, uluslararası insan hakları hukukunda tanımlanan savunma hakkının ve avukat-müvekkil ilişkisi mahremiyetinin özüne aykırı.⁵³ Nitekim 20 baro, yönetmeliğin yürürlüğünün durdurulması talebiyle Danıştay'a başvuruda bulundu,⁵⁴ bu raporun yayımlandığı tarih itibarıyla bu itiraza dair herhangi bir gelişme kaydedilmedi.

⁵³ Örnekler için bkz. AİHM, S. / İsviçre, başvuru no. 12629/87 ve 13965/88 (28 Kasım 1991 tarihli karar) p. 48; ve Campbell / Birleşik Krallık, başvuru no. 13590/88 (25 Mart 1992 tarihli karar), p. 46. 12 Mariya Alekhina ve diğ. / Rusya, başvuru no. 3804/12 (17 Temmuz 2018 tarihli karar), p. 168

⁵⁴ 20 baro, avukatın savunmaya ilişkin belgelerinin fiziki olarak aranmasını sağlayan yönetmelik için iptal başvurusu yaptı (Bursa Barosu): <https://www.bursabarosu.org.tr/gundem-haberler-20-baro-avukatın-savunmaya-iliskin-belgelerinin-fiziki-olarak-aranmasını-saglayan-yonetmelik-icin-iptal-basvurusu-yapti.html>

OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

2016 darbe girişiminin ardından 50 binin üzerinde insan tutuklandı. Bu bağlamda tutuklanan avukat sayısı konusunda kesin rakamlar bulunmamakla birlikte, bir çalışmada 1500 avukatın yargılandığı, 605'inin tutuklandığı, 441'inin ise mahkum edildiği belirtiliyor.⁵⁵ Tutuklananların savunma hakkı da kısıtlandı. Avukat-müvekkil görüşmeleri bir devlet görevlisi nezaretinde gerçekleştiğinden tutukluların avukatlarıyla gizli görüşme yapma hakkı sınırlandırıldı. Ayrıca, avukatların müvekkilleriyle tüm görüşmeleri kayıt altına alındı. Netice itibarıyla, bu görüşmeler nedeniyle avukatlar hakkında soruşturmalar açıldı.

⁵⁵ Türkiye'de Avukatların Kitleli Kuvuşturması (Ağustos 2020; Tutuklu Avukatlar İnisyatifi): <https://arrestedlawyers.files.wordpress.com/2020/07/mass-prosecution-of-lawyers-in-turkey-aug-2020.pdf>

Türkiye Barolar Birliği (TBB), 11 Kasım 2017 tarihinde "OHAL Kapsamındaki Soruşturma ve Kuvuşturmalarda Avukatların Savunma Haklarının Kısıtlanması" konulu bir arama konferansı düzenledi. 70 barodan 121 avukatın katıldığı konferansta, OHAL uygulaması sırasında gözaltına alınmaktan tutukluluk haline kadar yaşanan süreçteki hukuksuzluklar ve avukatların kendilerine ve müvekkilleri ile ilişkilerine yönelik hak ihlalleri 25 madde halinde özetlendi.⁵⁶

Buna göre, avukatların öne çıkan tespitleri şunlardı:

■ Soruşturma aşamasında, arama kararı verilmeden mekanlarda arama yapıldı, arama kararları sonradan alındı. Ayrıca, avukatların arama sırasındaki itirazları tutanağa geçirilmedi ya da geçirilmek istenmedi. Avukatların savcılarla görüşmesi de engellendi veya engellenmeye çalışıldı;

■ Avukatlara yönelik aramalarda mevzuatlara uyulmadı. Avukatların soruşturmayla ilgisi olmayan eşyalarına el konuldu. Dahası, dijital ekipmanlarından görüntü almak yerine cihazların kendisine el konuldu. Hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen bu veriler iddianamelerde, tutuklama kararlarında ve hükümlerde kullanıldı;

■ Avukatlar kolluk kuvvetlerine bu hakkı hatırlattığı durumlarda bile suç isnadı, polis tarafından gözaltına alınma anında ayrıntılı olarak bildirilmedi;

■ Avukatların müvekkilleriyle görüşmesi sıklıkla engellendi ve avukatlar, gözaltı veya cezaevindeki müvekkillerine erişmeye çalışırken çeşitli mazeret ve zorluklarla karşılaştı;

■ Dosyalar hakkında kısıtlama kararları verildi ve avukatlar müvekkillerine karşı öne sürülen delilleri bilmeden savunma yapmak zorunda kaldı,

■ Avukatlara kısıtlı olan dosya, basına açık hale geldi; ve

■ Tutuklamaya ilişkin kararlar rutine bağlandı.

⁵⁶ OHAL Kapsamındaki Soruşturma ve Kuvuşturmalarda Avukatların Savunma Haklarının Kısıtlanması Konulu Arama Konferansı Sonuç Raporu (11.11.2017; Türkiye Barolar Birliği): http://d.barobirlik.org.tr/2017/20171127_ohalsonucraporu.pdf

Soruşturma esnasında işkence ve kötü muameleye dair hem avukatların kendileri hem de müvekkilleri tarafından dile getirilen iddialar görmezden gelindi ve bazı mahkemelerde ifade verilmesi engellendi. Barolar tarafından tespit edilen bu çoğunlukla keyfi muameleler, avukatların sadece mesleki görevlerini yerine getirirken yaşadıkları sorunları daha da ağırlaştırmaktadır. Bu durum esas olarak OHAL koşulları ile birlikte ortaya çıktı.

29 Temmuz
2020 tarihinde
Barolar Yasası'nın
değiştirilmesini
protesto eden Baro
Başkanları'nın Ankara
Yürüyüşü. (Fotoğraf:
Sibel Tekin Arşivi,
capshots, Fatih Pınar
Video, "Daralan 2:
Savunma Hakkı")

KEYFİ UYGULAMALAR

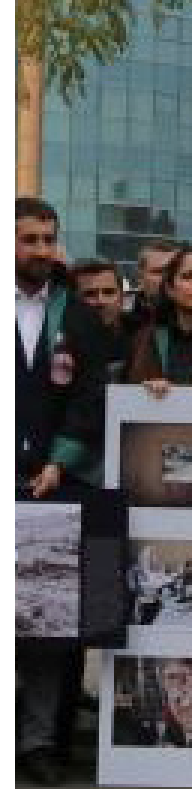
Keyfi karar ve uygulamalar avukatlara yönelik hukuka aykırı baskıların bir başka boyutunu oluşturuyor. Örneğin Adalet Bakanlığı, masumiyet karinesini hiçe sayarak hakkında dava açılmış olan stajyer avukatlara avukatlık ruhsatı vermemeye başladı.⁵⁷ Avukatlar yargıçların, kolluk kuvvetlerinin keyfi uygulamalarıyla da devre dışı bırakılmaya çalışıldı. Türkiye'deki çeşitli baroların Avukat Hakları Merkezleri'ne iletilen ve kayıt altına alınan şikâyetler, bu keyfi uygulamaları örnekler niteliktedir:

■ "18.01.2019 tarihinde, Van 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde bir dosyada avukatlık yapan Av. Harika Günay Karataş Kurt'un savunması nedeniyle Mahkeme'ce suç duyurusunda bulunulması üzerine, soruşturma izni alınmadan 'terör örgütü propagandası yapmak' suçunu işlediği gerekçesiyle iddianame hazırlanmasının ardından, yine Van 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından ilk duruşma gerçekleştirilmiş ve duruşma ileri bir tarihe ertelenmiştir."

■ "08.02.2019 tarihinde, İstanbul'da, Selahattin Demirtaş'ın avukatı Av. Ramazan Demir hakkında, Adalet Bakanlığı'nın talebi ile İstanbul Barosu tarafından disiplin soruşturması açılmıştır."

■ "07.03.2019 tarihinde, İzmir 10. Aile Mahkemesi'nde duruşma esnasında, bir meslektaşımızın tanığa soru sormasına, mahkeme hâkimi tarafından sert bir

⁵⁷ Mesleğe kabul edilmeyen kişilerle ilgili kapsamlı bir inceleme için bkz.: Ruhsatsız Avukatlar - Olağanüstü Halden Sonra Avukatlık Mesleğine Yönelik Baskılar ve Avukatlık Mesleğine Kabul Edilmeyen Kişiler (Ağustos 2020; Tahir Elçi Vakfı): [https://www.tahirelcevakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-\(1\).pdf](https://www.tahirelcevakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-(1).pdf)

tavırla izin verilmemesi ve bu durumun tutanağa geçmesini isteme talebinin de hâkim tarafından reddedilmesi üzerine, savunma hakkının engellendiğinden ve diğer meslektaşlar ve müvekkili önünde itibarının zedelendiğinden bahisle şikâyetçi olan meslektaşımız, HSYK'ya yapılacak şikâyetin Avukat Hakları Merkezi'nce takibini talep etmiştir."

■ "10.03.2019 tarihinde, Ankara Emniyet Müdürlüğü KOM Şube Amirliği'nce gözaltına alınan meslektaşımızın gözaltında kendisine işkence ve kötü muamele uygulandığı yönündeki yakınmaları üzerine, Ankara Barosu'nca suç duyurusunda bulunulmuştur."

■ "11.03.2019 tarihinde, Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliği'nde şüpheli müvekkilinin sorgusu için bekleyen meslektaşımız, polislerce darp edilmiş ve yaralanan meslektaşımız hastaneye kaldırılmıştır.⁵⁸ Aynı gün Ankara Emniyet Müdürlüğü Narkotik Şube Amirliği'nde, şüpheli müvekkiline ilişkin evrakları inceleme ve görüşme talebinde bulunan meslektaşımızın talebi, keyfi olarak engellenmiş ve olay Avukat Hakları Merkezi'nce tutanak altına alınmıştır."

⁵⁸ Avukatların taciz edildiği veya kötü muameleye maruz kaldığı tek olay bu değil. 30 Mart 2016 tarihinde Çağlayan Adliyesi'nde basın açıklamasına katılan avukat Zeycan Balcı, polisin avukatlara saldırması sonucu yaralandıktan sonra sakat kaldı. 22 Haziran 2020 tarihinde Ankara'da yeni avukatlık kanununu protesto etmek için düzenlenen yürüyüşte bazı baro başkanları saldırıya uğradı ve darp edildi.

■ “12.03.2019 tarihinde, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Avukat ve Noter suçları soruşturma bürosunda, bir meslektaşımız, görevli memur tarafından tehdit ve hakarete maruz kalmış, olay Avukat Hakları Merkezi’nce tutanak altına alınmıştır.”

■ “12.03.2019 tarihinde, İstanbul 28.Ağır Ceza ve 33. Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerinin savunmayı engellediği ve adil yargılama hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle şikâyetle bulunan meslektaşlarımız için Avukat Hakları Merkezi, duruşmayı gözlemci sıfatıyla takip etmiş ve tutanak tutmuştur.”

■ “14.03.2019 tarihinde, İstanbul Kurtköy gişelerde, şehirlerarası otobüsün durdurularak polisler tarafından genel kontrol yapılması sırasında, yolcular arasında bulunan avukatın, GBT yapmalarına izin vermeyeceğini söylemesi üzerine polis noktasına götürülerek alıkonulması olayına, Avukat Hakları Merkezi hukuki destek sunmuştur.”

■ “14.03.2019 tarihinde, Van 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nde CMK ile görevlendirilen avukatın yerine yetki belgesi ile duruşmaya katılmasına rağmen yetki belgesi kabul edilmeyen meslektaşımız, duruşma salonundan kolluk marifetiyle dışarı atılmıştır. Olay Avukat Hakları Merkezi’nce tutanak altına alınmıştır.”

■ “14.03.2019 tarihinde, Ankara Emniyet Müdürlüğü Demirfirka Polis Karakolu’nda, bir meslektaşımız, polis memurlarının sözlü hakaret ve tehdidine maruz kalmış, olay Avukat Hakları Merkezi’nce tutanak altına alınmıştır.”

■ “22 Mart 2019 tarihinde, Diyarbakır’da meslektaşlarımızın Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’nde müvekkillerine ait dosya inceleme talepleri, gizlilik kararı olmamasına karşın reddedilmiş, Avukat Hakları Merkezi’nin girişimleri sonucunda sorun sadece o an için çözülmüştür. Yine benzer şekilde, bazı mahkeme hâkimlerinin duruşma esnasında dosya incelememe şeklinde uygulamaları olmuş, bu hususta tutanaklar tutulmuş ve Baro Yönetim Kurulu 27 Mart 2019 tarihli toplantısında bu konu ile ilgili Adalet Komisyonu ve Başsavcılık ile görüşme kararı almıştır. Yapılan görüşmeler sonrasında belli bir süreliğine durum stabil hale gelmişse de daha sonra, bazı mahkeme hâkimleri tarafından bu şekildeki keyfi uygulamalara devam edilmiş ve duruşma salonunda dosya incelememe, Emniyet’te dosya incelememe ve müvekkil

ile görüştürmeme şeklinde meydana gelen avukatların mesleki faaliyetlerine yönelik engellemeler, sıklıkla yaşanmaya devam etmektedir.”

■ “22 Mart 2019 tarihinde, ülke genelinde, 106 avukat hakkında gözaltı kararı verilmiş, ikametlerinde ve bürolarında arama yapıldıktan sonra gözaltına alınmışlardır. Bu soruşturma kapsamında mesleki faaliyetlerine devam eden birçok meslektaşımız tutuklanmıştır. Açılan soruşturma dosyasında gizlilik kararı verildiğinden, dosyanın mahiyeti henüz tam olarak bilinmemekle beraber, bu durum diğer avukatların mesleki faaliyetlerini icra ederken kaygı duymasına sebebiyet vermektedir.”⁵⁹

■ “25 Mart 2019 tarihinde, bir meslektaşımız, Diyarbakır İcra Müdürlüğü’nde taleplerini imzalatmak istemiş ancak İcra Müdürü, keyfi olarak bu talebi reddetmiş ve yaşanan münakaşa sonrasında meslektaşımıza yönelik hakaretlerde bulunmuştur. Yaşanan bu olay sonrasında Avukat Hakları Merkezi tarafından olaya müdahale edilmiş, yapılan girişimler sonucu İcra Müdürü bahse konu talepleri imzalamış ancak meslektaşımıza yönelik keyfi muameleye karşın durum yine de tutanak altına alınmıştır.”

■ “25 Mart 2019 tarihinde, bir meslektaşımız, Diyarbakır 4. Asliye Hukuk Mahkemesi’nde, duruşma esnasında sözlerinin sürekli kesilmesine ve savunma hakkının etkili bir şekilde kullandırılmamasına tepki göstermiş, bunun üzerine Mahkeme Hâkimi keyfi bir şekilde duruşmayı sonlandırdığını söyleyerek meslektaşımızı duruşma salonundan zorla çıkarmaya çalışmıştır. Mahkeme Hâkimi, 26.03.2019 tarihinde, gerçeği yansıtmayan bir tutanak düzenlemiş ve bu tutanağı kendi emri altında çalışan mübaşir ve kâtime imzalattıktan sonra, meslektaşımız hakkında işlem tesis edilmesi için bu tutanağı Baro’ya göndermiştir. Ancak olayın oluşuna başka meslektaşların da şahit olması sebebiyle aynı Mahkeme Hâkimi tarafından 27.03.2019 tarihinde, Ek Tutanak tutulmuş ve bu tutanakta Mahkeme Hâkimi, mübaşir veya kâtimin meslektaşımıza yönelik tehdit, hakaret, küfür ve benzeri hiçbir eylemi olmadığını belirtmiştir.”

⁵⁹ Bu rapor hazırlanırken yine benzer şekilde, 11 Eylül 2020 tarihinde düzenlenen ev baskınları sonrasında 47 avukat tutuklandı. Avukatları hedef alan bu tür toplu operasyonlar, avukatları müvekkilleri ile özdeşleştirmen ve onları terör iddialarıyla suçlamanın adil yargılama hakkının ve yasal savunma hakkının yok edilmesi konusunda alışılmış bir taktik olduğunu göstermektedir. [Türkiye: Terör Soruşturmasında Avukatlar Gözaltına Alındı - Kötüye Kullanma Niteliğindeki Toplu Gözaltılar Hukukun Üstünlüğünü Zedeliyor, Alıkonulanları Covid-19 Riskine Açık Hale Getiriyor (17.09.2020; İnsan Hakları İzleme Örgütü): <https://www.hrw.org/tr/news/2020/09/17/376411>]

■ “02.04.2019 tarihinde, Van T Tipi Cezaevi idaresinin, açlık grevindeki tutuklu kişiye örgütsel haberleşme ve örgüt talimatlarının avukat aracılığıyla ulaştırıldığı gerekçesiyle görüşmelerin kısıtlanması talebi, hiçbir somut delil olmaksızın Van 4. Ağır Ceza Mahkemesi’nce kabul edilmiştir. Devam eden dosya hakkında, masumiyet karinesinin ihlali niteliğindeki karar ile aynı zamanda hakkında soruşturma dahi olmayan avukat, dosya ve suç ile özdeşleştirilmiştir. Bu vahim karar yargının avukata ve savunmaya bakış açısını ortaya koymaktadır.”

YARGIDA TASFİYE VE ATAMALAR

Yukarıda da değindiğimiz üzere, 2016 darbe girişimi öncesi yargı üzerinde Gülen Hareketi’nin etkisi hep tartışılıyordu. Ergenekon, Balyoz, OdaTV⁶⁰ gibi davalarda bu iddia yüksek sesle dile getiriliyordu. Darbe girişiminin ardından yargı bürokrasisinde büyük bir tasfiye yaşandı. OHAL döneminde, yargıda Gülen Cemaati/Hareketi ile ilişkili olduğu ileri sürülen yüzlerce hakim ve savcı görevden alındı. Bu hakim ve savcılarının bir bölümü tutuklandı. Zekeriya Öz,⁶¹ gibi, bir dönemin gözde savcıları yurt dışına kaçtı.⁶²

İnsan Hakları Ortak Platformu’nun (İHOP) hazırladığı “Durum Raporu – Olağanüstü Hal Uygulamaları” başlıklı rapora göre, Mart 2018 itibarıyla 4.133

⁶⁰ OdaTV Davası’nda 2011 yılında 14 gazeteci ve yazar “Ergenekon örgütüne medya aracılığıyla destek vermek” suçlamasıyla gözaltına alındı. Farklı süreler boyunca cezaevinde tutuldular. Sonunda, Nisan 2017’de yapılan son duruşmada tüm sanıklar beraat etti. [Türkiye: Oda TV davasında beraat memnuniyetle karşılandı, ancak çok sayıda gazeteci hala gözaltında (12.04.2017; Uluslararası PEN): <https://pen-international.org/es/noticias/turkey-acquittal-in-odativ-case-welcome-but-scores-of-journalists-still-detained>]

⁶¹ Zekeriya Öz, Ergenekon Örgütü’ne yönelik soruşturmaları ve 2013 yılında hükümete yönelik yolsuzluk soruşturmasını yürüten tanınmış bir savcıdır. Mayıs 2015’te Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından görevden alındı ve Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından yurtdışına kaçtı. [Zekeriya Öz yurtdışına kaçtı! (11.08.2015; Sözcü): <https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/zekeriya-oz-yurtdisina-kacti-906253/>].

⁶² Bu “tasfiye”de on binlerce insan yargı bürokrasisinden, akademiden, okullardan ve çeşitli devlet görevlerinden geri dönülmeyecek biçimde uzaklaştırıldı. Emeklilik hakları dahi elinden alınan, hatta bazılarının banka hesaplarına el konulan bu insanların durumu, “sivil ölüm” olarak adlandırıldı.

hakim ve savcı, “FETÖ’cü” olduğu gerekçesiyle görevden alındı.⁶³ Bu, yargının yaklaşık yüzde 30’unun tasfiye edildiği anlamına geliyor. Tasfiyeler, OHAL kaldırıldıktan sonra da devam etti. Bu muazzam tasfiyenin ardından doğan boşluğu doldurmak için çok sayıda yeni hakim ve savcı alımı yapıldı.

Muhalefet ve barolar, yeni atanan hâkim ve savcılarının yeterli eğitimden geçmemiş, mesleki yeterlilikleri tartışmalı kişiler olduğunu sık sık ileri sürdü. Hakim ve savcılarının yeterliklerine değil, iktidar partisiyle olan bağlarına dayalı olarak istihdam edilmesi, birçok siyasetçi ve ilgili sivil toplum aktörleri tarafından, adil yargılamalar için yarattığı tehlike de vurgulanarak eleştirildi.⁶⁴ En vahimi ise yeni atanan hâkim ve savcılarının bir bölümünün AKP kadrolarından geldiği iddiasıydı. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) istihdamların iptali için yargı yollarına başvurdu.⁶⁵

Gazeteci ve dönemin CHP İstanbul Milletvekili Barış Yarkadaş, AKP’de aktif görev alırken hâkim ve savcı olarak atananların listesini yayınladı.⁶⁶ Yarkadaş, bu kişilerden birçoğunun orantısız şekilde Ankara ve İstanbul gibi önemli kentlerde görevlendirildiğine dikkat çekti. Yarkadaş’a göre bu, yeni atanan hakimlerin tarafsızlığına ilişkin bir ihlal teşkil ediyordu. Yeni atanan hakimlerin, sadece 45 saniye süren mülakat sonucu sınavı geçtiklerini öne süren Yarkadaş şunları söyledi: “Yargı ve adalet kurumu hiç bu kadar örselenmemiştir. AKP’li avukatlar yazılı sınavı geçebilsinler diye, önce 70 puan sınırını kaldırdılar. Çünkü AKP’li birçok avukat, hâkim ya da savcı olabilmek için gereken 70 puana ulaşamıyordu. Sınavda 92 alanlar mülakatta elendi. 60-65 alanlar ise 45 saniye süren mülakatları kazandı. Referansı AKP olanlar, hâkim ve savcı olarak atandı. Şimdi bu adaletsizlikten adalet mi çıkacak? Bu yargıçlar ve savcılar, adil bir mahkemenin değil ancak ‘AKP mahkemesi’nin birer üyesi olurlar.”⁶⁷

⁶³ 21 Temmuz 2016 – 20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları – Güncellenmiş Durum Raporu (17.04.2018; İnsan Hakları Ortak Platformu): http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-Hal_17042018.pdf

⁶⁴ Ankara’nın yargı reformu hazırlıklarına eleştiri (07.11.2018; Deutsche Welle): <https://www.dw.com/tr/ankaranin-yargi-reformu-hazirlıklarına-eleştiri/a-46178560>

⁶⁵ CHP’li Tanal’dan hakimlik mülakatı için iptal başvurusu (28.04.2017; Hürriyet): <https://www.hurriyet.com.tr/chpli-tanaldan-hakimlik-mulakati-icin-iptal-b-40441159>

⁶⁶ a.g.y.

⁶⁷ AKP’nin Yargı Teşkilatı (21 Mart 2018; Bianet): <https://www.birgun.net/haber/akp-nin-yargi-teskilati-208799>

Yargıdaki bu yeni durum, özellikle savunmayı temsil eden avukatlar tarafından da sürekli şikayet konusu edildi. Yargının iktidar partileri lehine siyasetleştirildiği iddiası, yargı bağımsızlığına ilişkin tartışmaların temelini oluşturuyor. Yüzlerce gazeteci ve sıradan vatandaş, haber veya Tweet'lerinden dolayı Cumhurbaşkanı ve hükümet yetkililerine hakaretten soruşturulup mahkum edilirken, hükümeti eleştirenlere yönelik hakaret ve tehditler ifade özgürlüğü kapsamında koruma altına alındı. Bunun bir örneği, Barış İçin Akademisyenleri "Oluk oluk kanlarınızı akıtacağız ve akan kanlarınızla duş alacağız!" diye tehdit eden, mafya lideri olarak bilinen Sedat Peker'in beraat ettiği davadır.⁶⁸

⁶⁸ Akademisyenleri Tehdit Davasında Sedat Peker'e Beraat (13.07.2018; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/hukuk/199144-akademisyenleri-tehdit-davasinda-sedat-peker-e-beraat>

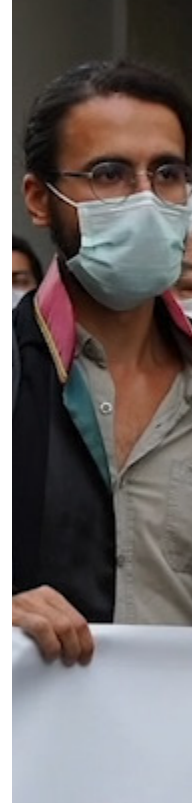
EZİLENLERİN HUKUK BÜROSU OPERASYONU

19 Ekim 2017 tarihinde düzenlenen bir operasyonda Ezilenlerin Hukuk Bürosu avukatları Sezin Uçar ve Özlem Gümüştaş ile aralarında gazeteci ve siyasetçilerin olduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı ve tutuklandı.⁶⁹ Tutuklu iki avukatın yanı sıra avukatlar Gülhan Kaya ve Ali Haydar Doğan da tutuksuz olarak yargılandı. Yargılama Temmuz 2018'de başladı. İlk duruşmada Uçar ve Gümüştaş'ın tutukluluğunun devamına karar verildi. İki avukat, yargılama aşamasında toplamda bir yıl tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı.⁷⁰

⁶⁹ Avukatlar "Gelip İfade Verelim" Dedi, Savcı Baskın Emri Verdi (19.10.2017; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/190754-avukatlar-gelip-ifade-verelim-dedi-savci-baskin-emri-verdi>

⁷⁰ İki Ezilenlerin Hukuk Bürosu Avukatı Serbest (05.10.2018; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/201418-iki-ezilenlerin-hukuk-buros-u-avukati-serbest>

Avukat Sezin Uçar.
(Fotoğraf: capshots,
Fatih Pınar Video,
"Daralan 2: Savunma
Hakkı)

Davada, avukatların mesleki faaliyeti kapsamında müvekkilleri adına yaptıkları işlemler ve katıldıkları basın açıklamaları, "terör örgütü üyeliği" ve "terör örgütü propagandası" suçlarına ilişkin delil olarak değerlendirildi.⁷¹

Gümüştaş ve Uçar haklarındaki soruşturmayı öğrendiklerinde soruşturmayı yürüten savcıyla görüşmüş ve ifade vermek için başvuru yapmışlardı. Buna rağmen kaçma şüphesi ve delilleri karartma şüphesiyle tutuklandılar.⁷² Bir yıl sonra böyle bir şüphe bulunmadığı gerekçesiyle serbest bırakıldılar. Bu dava halen devam ediyor.⁷³

⁷¹ L4L ve FTW Ezilenlerin Hukuk Bürosu duruşması için İstanbul'da (22.07.2018; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/l4l-and-ftw-in-istanbul-for-hearing-ezilenlerin-hukuk-buros-u/>

⁷² Avukatlar "Gelip İfade Verelim" Dedi, Savcı Baskın Emri Verdi (19.10.2017; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/190754-avukatlar-gelip-ifade-verelim-dedi-savci-baskin-emri-verdi>

⁷³ İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesi, 2018/19 E. Sayılı dosya

“MÜVEKKİLİNİ HAKLI ÇIKARMAYA ÇALIŞTIĞI...”

Avukatlar Nadide Özdemir ve Ömer Kavili, 5 Ekim 2018 tarihinde Silivri’de bulunan İstanbul 28. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen Grup Yorum davasına katıldı. Kavili ve mahkeme başkanı arasında, duruşmanın usulüne ilişkin tartışma çıktı. Yaşanan tartışmanın ardından mahkeme başkanı Kavili’nin salondan çıkarılması yönünde karar verdi.⁷⁴ Kavili karara tepki gösterince, zorla duruşma salonundan çıkarıldı

Özdemir de Kavili’nin zorla duruşma salonundan atılmasını cep telefonu ile görüntülemek istedi. Bu defa mahkeme başkanı Özdemir’in telefonunun alınması yönünde talimat verdi. Duruşma tekrar başlayınca mahkeme başkanı, Özdemir ile Kavili hakkında suç duyurusunda bulundu. Ertesi gün yeniden Silivri’ye mahkemeye giden Kavili ve Özdemir, jandarma tarafından gözaltına alındı.⁷⁵ Sulh Ceza Hakimliği, Kavili’nin tutuklanmasına karar verdi. Kararda, şu ifadeler yer verildi:

“Şüpheli Ömer Kavili’nin amacının kutsal savunma hakkı olmadığı, aksine ters psikoloji ile müvekkilini ve kendisini mağdur göstererek haklı çıkmaya çalıştığı, şüphelinin eyleminin müdafisi olduğu davayı sulandırmaya çalıştığı, şüphelinin tüm bu eylemleri ile birlikte değerlendirildiğinde amacının halkın gözünde yargının ve mahkemelerin itibarsızlaştırmak olduğu, adeta güveni sarsmayı amaçladığı, şüphelinin eylemlerinin haber niteliği taşıyarak toplumda infiale sebep olduğu, delillerin henüz toplanmamış olması, şüphelinin kaçma veya delileri karartma ihtimalinin bulunması göz önüne alınarak atılı suçtan tutuklanmasına karar verildi.”

Tutuklama kararı avukatlar tarafından tepkiyle karşılandı. Demokrasi için

⁷⁴ Adalet Gözlem Raporu: Türkiye’de İfade Özgürlüğü Davaları Haziran-Aralık 2018 (Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği; Uluslararası Basın Enstitüsü): <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/wp-content/uploads/2019/02/adalet-gozlem-raporu.pdf>

⁷⁵ Avukat Ömer Kavili tutuklandı (05.10.2018; *Gazete Duvar*): <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/10/05/grup-yorum-davasini-izleyen-iki-avukat-gozaltina-alindi>

Hukukçular, “Avukatlık Mesleği Topluca Tehlikede” başlıklı bir açıklamada bulundu.⁷⁶ TBB Başkanı Metin Feyzioğlu da attığı Tweetlerle kararı protesto etti.⁷⁷ Avukat Kavili bir gün sonra tahliye edildi. Hakkındaki davalar sürüyor.

⁷⁶ a.g.y.

⁷⁷ Bkz. (05.10.2018; *Metin Feyzioğlu*): <https://twitter.com/metinfeyzioglu/status/1048293158382194689> ; (05.10.2018; *Metin Feyzioğlu*): <https://twitter.com/metinfeyzioglu/status/1048312529842257920>

İKİNCİ ÇHD-HHB DAVASI

OHAL döneminde avukatlara yönelik baskılar katlanarak arttı. 2013 yılındaki operasyondan sonra, 12 Eylül 2017 tarihinde Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) ve Halkın Hukuk Bürosu’na (HHB) yönelik bir operasyon daha düzenlendi. 17 avukat ile 2 stajyer avukat, ev ve bürolarına yapılan baskınlarla gözaltına alındı.⁷⁸ 8 gün boyunca gözaltında tutulduktan sonra 15 avukat tutuklandı.⁷⁹

3 Kasım 2017’de Cumhurbaşkanı Erdoğan, bir mitingde “*Aşırı sol bunlar, ne yazık ki istismarını yapmak suretiyle aileleri tahrik ediyorlar. Aileler üzerinde oyun oynuyorlar. Bunların da kimler olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bu oyunu şehit ailelerimizin bozmaları lazım.*” dedi.⁸⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu sözleriyle - aralarında ÇHD Genel Başkanı Selçuk Kozağaçlı’nın da bulunduğu - Soma Maden Katliamı’nda yaşamını yitirenlerin ailelerinin avukatlarını hedef aldığı iddia ediliyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu sözlerinden 5 gün sonra, Selçuk Kozağaçlı gözaltına alındı, 13 Kasım 2017 tarihinde de tutuklandı.⁸¹

Yaklaşık bir ay sonra Yaprak Türkmen’in de tutuklanmasıyla tutuklu avukat sayısı 17’ye çıktı. 22 Mart 2018 tarihinde 17’si tutuklu 20 avukat hakkında dava

⁷⁸ Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları (*Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>

⁷⁹ a.g.y.

⁸⁰ Erdoğan’dan Soma’da şehit olan madencilerin ailelerine müjde (03.11.2017; *Sabah*): <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/11/03/erdogandan-somada-sehit-olan-madencilerin-ailelerine-mujde>

⁸¹ Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları (*Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>

açıldı. İddianamede avukatlar, bir kişinin beyanına dayandırılarak "yasadışı örgüt üyeliği" ile suçlanıyor ve haklarında ağır hapis cezaları isteniyordu.⁸²

Avukatlar ilk tutuklamalardan bir yıl sonra, 10-14 Eylül 2018 tarihleri arasında hâkim karşısına çıkarıldılar. Bakırköy Adliyesi'nde görülen ilk duruşmada, tutuklu 17 avukat, mahkeme heyetinin gözü önünde jandarma tarafından darp edildi, elbiseleri parçalandı ve mahkeme salonu içinde kelepçelendi.⁸³ Mahkeme heyeti, beşinci gün, yargılamanın Silivri Cezaevi bitişindeki mahkeme salonunda görülmesine karar verdi. Beş gün süren duruşmalara 300'den fazla avukat katıldı.

Mahkeme heyeti son gün tüm tutuklu sanıkların tahliyesine karar verdi.⁸⁴ Karar 14 Eylül 2018'de, saat 22.00 civarında açıklandı. Silivri Cezaevi'nde tutulan 9 avukat, ertesi gün sabaha karşı 6.30'da, Bakırköy Cezaevi'nde tutulan 8 avukat da yine sabaha karşı 4.30'da serbest bırakıldı.

Duruşma savcısının tahliye kararına itirazı üzerine, mahkeme heyeti 15 Eylül 2018 Cumartesi akşamı toplandı ve bir önceki gün oybirliğiyle tahliye ettikleri avukatlardan 12'si hakkında yine oy birliğiyle yeniden tutuklama kararı verdi.⁸⁵

Avukatlardan Aycan Çiçek, Aytaç Ünsal, Engin Gökoğlu ve Behiç Aşçı, tahliyeleri nedeniyle bir kutlama yapılması planlanan İstanbul Barosu'nun sokağında Terörle Mücadele polisleri tarafından gözaltına alındı. Aynı gün Avukat Ahmet Mandacı, Çanakkale'de, ailesinin yanından eve gelen polislerce gözaltına alındı.

Avukatlar 16 Eylül 2018 tarihinde çıkarıldıkları mahkeme tarafından bir kez daha tutuklandı.⁸⁶ Firari sayılan ÇHD Başkanı Selçuk Kozağaçlı da kendi inisiyatifiyle geldiği mahkemede tutuklandı.⁸⁷ 20 Mart 2019 tarihindeki duruşmada heyet, savunma

⁸² a.g.y.

⁸³ ÇHD duruşmasında arbede: Avukatlar tekmelendi (10.09.2018; Cumhuriyet): <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chd-durusmasinda-arbede-avukatlar-tekmelendi-1078879>

⁸⁴ Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>

⁸⁵ a.g.y.

⁸⁶ a.g.y.

⁸⁷ Süreci daha detaylı okumak için Avukat Tora Pekin'in *Express* dergisi 2018 Güz sayısında yayımlanan "Akbabanın Üç Günü" başlıklı yazısına bakılabilir.

avukatlarını duruşma salonuna almadı. Karar, durumu protesto eden sanıkların da bulunmadığı salonda açıklandı. Avukatlar toplamda 159 yıldan fazla hapis cezasına çarptırıldı.⁸⁸ Karar, 2020 yılının Eylül ayında Yargıtay tarafından büyük çoğunlukla onandı ve 5 Ekim 2020 tarihinde dava Anayasa Mahkemesi'ne intikal etti.⁸⁹

⁸⁸ Avukatlara verilen hapis cezaları şu şekilde: Barkın Timtik: 18 yıl 9 ay; Özgür Yılmaz: 13 yıl 6 ay; Ebru Timtik: 13 yıl 6 ay; Behiç Aşçı: 12 yıl; Şükriye Erden: 12 yıl; Selçuk Kozağaçlı: 10 yıl 15 ay; Engin Gökoğlu: 10 yıl 6 ay; Aytaç Ünsal: 10 yıl 6 ay; Süleyman Gökten: 10 yıl 6 ay; Aycan Çiçek: 9 yıl; Naciye Demir: 9 yıl; Ezgi Çakır: 7 yıl 12 ay; Yağmur Ereren: 3 yıl 9 ay; Yaprak Türkmen: 3 yıl 9 ay; Didem Baydar Ünsal: 3 yıl 9 ay; Ayşegül Çağatay: 3 yıl 9 ay; Zehra Özdemir: 2 yıl 13 ay; Ahmet Mandacı: 2 yıl 13 ay [Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>]; Türkiye Barolar Birliği'nin açıklaması [Adil Yargılanma Hakkı Noktasında çok Ciddi İhlal Tespitlerimiz Vardır (21.03.2019; Türkiye Barolar Birliği): <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/adil-yargilanma-hakki-noktasinda-cok-ciddi-ihlal-tespitlerimiz-vardir-80551>]; Çeşitli baroların başkanlarının karar sonrası ortak açıklaması [Dün, İstanbul 37. Ağır Ceza Mahkemesi Tarafından, 18 Meslektaşımız Hakkında, 3 Yıl (Ankara Barosu): http://www.ankarabarosu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUN_ISTANBUL_37_AGIR_CEZA_MAHKEMESI_TARAFINDAN_18_MESLEKTASIMIZ_HAKKINDA_3_YIL_DOKUZ_AYDAN_18_YIL_DOKUZ_AYA_KADAR_VARAN_HAPIS_CEZALARI_VERILMIS_IKI_MESLEKTASIMIZ_HAKKINDAKI_DOSYA_ISE_TEFRIK_EDILMISTIR&=2677

⁸⁹ Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>

AVUKATLAR DİRENİŞTE

Avukatlar bu uygulamalara ve dahil oldukları davalara kolektif protestolarla karşılık verdiler. Bu protestolar, bazen belirli davalara dönük, bazen de artan hak ihlallerine karşı genel bir direniş olarak gerçekleşti. Aşağıdaki bölüm, bunun neticesinde ortaya çıkan hareketleri ele alıyor.

Bu protestoların en bilineni "Adalet Nöbeti", uzun süreli ve tüm ülkeye yayılmış bir hareketin zeminini oluşturdu.

ADALET NÖBETİ

31 Ekim 2016'da *Cumhuriyet* gazetesine operasyon düzenlendi.⁹⁰ Takip eden günlerde devam eden operasyon sonucunda, gazetenin 11 yönetici ve çalışanı tutuklandı. Tutuklananlar arasında Cumhuriyet Vakfı İcra Kurulu Başkanı Avukat Akın Atalay, gazetenin avukatı ve aynı zamanda vakıf yönetim ve danışma kurulu üyeleri olan Bülent Utku ve Mustafa Kemal Güngör de vardı. İlerleyen günlerde

⁹⁰ Cumhuriyet gazetesine operasyon (31.10.2016, Cumhuriyet): <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhuriyet-gazetesine-operasyon-623897>

bu avukatların özgürlüğü için yapılan protestolar “Adalet Nöbeti” adı verilen periyodik bir eyleme dönüştü. Tutuklamaları protesto etmek için çok sayıda avukat, Çağlayan Adliyesi’nden *Cumhuriyet Gazetesi* binasına yürüdü.

Avukat Kemal Aytaç, kamuoyunun daha çok dikkatini çekmek için adliyede bir “Adalet Nöbeti” tutulmasını önerdi.⁹¹ Özellikle Cumhuriyet Davası kapsamında tutuklu bulunanların yol arkadaşlarının desteğiyle bu öneri hayat buldu.

Çağlayan Adliyesi’ndeki ilk Nöbet 6 Nisan 2017 tarihinde tutuldu. Avukatlar saat 12.00’de adaletin simgesi Themis Heykeli önünde toplanmaya başladı. Elleri tutuklu avukatlar Akın Atalay, Bülent Utku ve Mustafa Kemal Güngör’ün fotoğrafları ve “Savunma Tutuklanamaz” yazılı dövizler vardı.

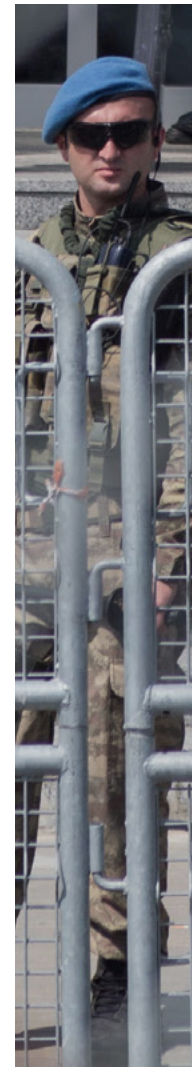
O gün adliyeye yığılan polis, avukatları zor kullanarak adliyeden attı. Avukatlar yerlerde sürüklendi, polisin uyguladığı aşırı şiddet nedeniyle çok sayıda avukat yaralandı. Avukat Gökmen Yeşil’in burnu, Avukat Erkan Ünüvar’ın ise ayak bileği kırıldı. Avukatlara adliyede uygulanan şiddet; aralarında avukatlar, protestoları destekleyen milletvekilleri ve yurttaşların da bulunduğu, yargılanan avukatlarla dayanışma içinduruşmaya katılanlar arasında büyük tepkilere neden oldu.⁹² Gözaltına alınan 9 avukat aynı gün serbest bırakıldı.⁹³

İlk Nöbetten sonra avukatlar bir sonraki perşembe günü yine saat 12.00’de Themis Heykeli önünde toplandı. Bu şekilde başlayan eylem tam 87 hafta sürdü. Elleri tutuklu meslektaşlarının fotoğraflarıyla toplanan avukatlar, sessiz eylemlerinin ardından adliye önünde basın açıklaması yapıyordu. Nöbeti engelleme girişimleri bazen komik durumların yaşanmasına da neden oluyordu. 28. Nöbet için Themis Heykeli’nin önüne geldiklerinde alanın kapatıldığını ve temizlik yapıldığını gören avukatlar, ellerine paspas alarak alanı kendileri temizledi ve Nöbete devam etti. *Cumhuriyet Gazetesi*’nin tutuklanan avukatları için başlayan Nöbette, süreç içinde daha genel olarak avukatlara yönelik baskılar da ele alınmaya başlandı.

⁹¹ Kemal Aytaç (*Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/defender/kemal-aytac/>

⁹² Adliyede utanç günü: Cumhuriyet için nöbet tutan avukatlara tekme tokat polis müdahalesi (06.04.2017; *Cumhuriyet*): <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/adliyede-utanc-gunu-cumhuriyet-icin-nobet-tutan-avukatlara-tekme-tokat-polis-mudahalesi-714941>

⁹³ İstanbul Valiliği ise müdahale sırasında 8 polisin yaralandığını iddia ederek gözaltına alınan 9 avukat hakkında suç duyurusunda bulundu. Avukatlar yargılandı ve neticede beraat etti.

İstanbul Çağlayan Adliye önünde tutulan Adalet Nöbeti’nin 56.’sında, Cumhuriyet Gazetesi Yönetim Kurulu Başkanı Avukat Akın Atalay bir gün önce tahliye olarak nöbete katıldı.

İlk 87 haftanın ardından, Adalet Nöbetleri ayda bir kez ve dönüşümlü olarak 12 farklı şehirde gerçekleştirilecek şekilde tutulmaya başlandı. Covid-19 salgını nedeniyle eylemlere Mart 2020’de ara verildi. Salgın günlerinde “Adalet Nöbetçileri” bir kez de internet üzerinden 21 baro başkanının katılımıyla toplandı.⁹⁴ Bu raporun yazım aşamasında fiziksel toplantılar halen askıya alınmış durumdaydı.

Adalet Nöbeti nedeniyle Avukat Kemal Aytaç hakkında soruşturmalar açıldı. Aytaç 10 Kasım 2020 tarihinde beraat etti.⁹⁵

Adalet Nöbeti sadece tutuklu avukatların değil, adalet arayan farklı kesimlerin de sesi oldu. Nitekim Adalet Nöbeti, öncesinde her cumartesi, saat 12.00’de, İstanbul Galatasaray Meydanı’nda oturarak gözaltında kaybedilenleri anan ve akıbetlerini soran Cumartesi Annelerine⁹⁶ de destek verdi. Anma eylemlerinin 700. Haftası’ndan beri (Ağustos 2018), Cumartesi Anneleri farklı

⁹⁴ 24 Nisan 2020 tarihli Adalet Nöbeti online yayınlandı [Bir kez daha “Adalet” demek için. Baro Başkanlarının Katılımıyla #AdaletNöbeti (24.04.2020; *Adalet Nöbeti*): <https://www.youtube.com/watch?v=fbX8NxyVSY0>]

⁹⁵ Kemal Aytaç (*Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/defender/kemal-aytac/>

⁹⁶ Cumartesi Anneleri/İnsanları (*Sessiz Kalma*): <https://www.sessizkalma.org/defender/cumartesi-anneleri-insanlari/>

engellerle karşılaştı ve meydanda buluşmaları yasaklandı. Nöbet ayrıca Barış Akademisyenlerinin seslerini duyurmalarını sağladı.⁹⁷

Aynı şekilde, 20 Ocak 2018 tarihinde yürütülen Afrin operasyonuna ilişkin, "Savaş Bir Halk Sağlığı Sorunudur" başlıklı bir bildiri yayınlayarak barış çağrısında bulunan Türk Tabipler Birliği (TTB) Merkez Konseyi de Nöbet'te destek buldu. Bildiride imzası bulunan TTB Merkez Konseyi üyesi hekimler derhal gözaltına alındı.⁹⁸ Adalet Nöbeti'nin 44. haftasında bu durum protesto edilerek, TTB'nin bildirisi okundu. Bu nedenle Kemal Aytaç'ı gözaltına almak için evi basıldı. Baskın sırasında evde olmayan Aytaç, kendisi savcılığa giderek ifade verdi.

Adalet Nöbeti, toplumun diğer alanlarından da eylemlere ilham kaynağı oldu. CHP Milletvekili Enis Berberoğlu, 14 Haziran 2017 tarihinde "MİT TIR'ları davası" kapsamında tutuklandı ve 22 yıl hapis cezasına çarptırıldı.⁹⁹ Milletvekilinin tutuklanmasına tepki gösteren CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, 15 Haziran 2017 tarihinde Ankara Güvenpark'tan bir Adalet Yürüyüşü başlattı. Çeşitli grupların destek verdiği ve yaklaşık 20 bin kişinin katıldığı yürüyüş, 9 Temmuz 2017 tarihinde İstanbul Maltepe'de düzenlenen, 500 bin ila 1 milyon arasındainsanın bir araya geldiği mitingle sonlandırıldı. CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel, Adalet Nöbeti'nin 52. haftasına katılarak burada yaptığı konuşmada "Adalet Yürüyüşü'nün ilham kaynaklarından bir tanesi Ghandi'nin 'Tuz Yürüyüşü'dür. İsmi ilham kaynaklarından biri de Adalet Nöbeti'dir. Buradaki direnişin yüreklerimize doldurduğu direniş ve dayanışma duygusudur" dedi.¹⁰⁰

⁹⁷ Barış için Akademisyenler (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/baris-icin-akademisyenler/>

⁹⁸ Şeyhmus Gökalg (Sessiz Kalma): <https://www.sessizkalma.org/defender/seymus-gokalp/>

⁹⁹ Berberoğlu, Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'na ait olduğu iddia edilen ve Suriye'ye silah taşıyan birkaç tır kamyonu ile ilgili bilgi ifşa etmekle suçlandı. [MİT TIR'ları Haber Davasında Enis Berberoğlu Tutuklandı (14.06.2017; Bianet): <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/187400-mit-tir-lari-haber-davasinda-enis-berberoglu-tutuklandi>]

¹⁰⁰ Adalet Nöbeti 1.yılında: Gazeteciler tutuklu oldukça hepimiz tutukluyuz (29.03.2018; Cumhuriyet) <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/adalet-nobet-1yilinda-gazeteciler-tutuklu-oldukca-hepimiz-tutukluyuz-950525>

24 OCAK YÜRÜYÜŞÜ

Avukatlar, Adalet Nöbeti gibi uzun soluklu eylemlerin yanı sıra birçok kez, adalet ve demokrasi talebiyle sokağa çıktı. 2019 yılında, Tehlike Altındaki Avukatlar Günü'nde, İstanbul Barosu, Galatasaray Meydanı'ndan Tünel'deki Baro binasına kadar bir yürüyüş düzenledi. Yürüyüşün ana sloganı "Avukatların Sesi Kesilirse Yurttaşların Nefesi Kesilir"di.¹⁰¹ Yürüyüşe başka illerden gelen baro başkanları da destek verdi.

İstanbul Barosu Başkanı Mehmet Durakoğlu, yürüyüş sonunda Baro binasının balkonundan avukatlara hitaben yaptığı konuşmada şunları dile getirdi: "Türkiye'nin hukuk tarihinin hiçbir evresi, avukatların bu denli tehlikede olduğu bir zaman dilimini ifade etmedi. Yaşadığımız süreçler zaten

¹⁰¹ "Avukatların Sesi Kesilirse, Yurttaşların Nefesi Kesilir" (24.01.2019; Bianet): <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/204817-avukatlarin-sesi-kesilirse-yurttaslarin-nefesi-kesilir>

24 Ocak Tehlike Altındaki Avukatlar Günü'nde (2019) İstanbul Barosu önünde toplanan avukatlar. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pınar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

çok sancılı bir seyir içindeyken üstüne gelen OHAL rejiminin ilk hedefi konumuna geldik. KHK'larla sınırlanan savunma hakkının yok edilmesine direnirken, tehdit edildik, darp edildik, duruşmalardan atıldık, tutuklandık, dahası Tahir Elçi olup öldürüldük."¹⁰²

102 24 Ocak Tehlikedeki Avukatlar Günü (25.01.2019; *İstanbul Barosu*): <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14135&Desc=24-Ocak-Tehlikedeki-Avukatlar-G%C3%BCn%C3%BC>

DEMOKRASİ NÖBETİ

2019'un Mart ayında yapılan yerel seçimlerde, iktidar partisi, elinde bulundurduğu birçok belediye başkanlığını kaybetti. Daha önce iktidar tarafından kayyum atanan belediyelerin neredeyse tamamı, Halkların Demokratik Partisi (HDP) tarafından geri alındı. Ancak iktidar en çok yıllardır kendi yönettiği büyük kentlerden Ankara ve İstanbul'u kaybetmekle büyük şok yaşadı. Yapılan itiraz üzerine İstanbul'da oylar yeniden sayıldı, fakat CHP adayı Ekrem İmamoğlu yeniden sayım sonucunda yine galip çıktı. Ancak Yüksek Seçim Kurulu, iktidarın yoğun baskısına boyun eğerek İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçiminin yenilenmesine karar verdi. Mazbatasını almış olan İmamoğlu'nun yerine kayyum atandı.

49 baro ortak bir açıklama yaparak kararın hukuksuz olduğunu ileri sürdü.¹⁰³ Karara en sert tepkilerden biri, İstanbul Barosu'ndan geldi. Baronun açıklamasında "Bu seçimin kendisi değil, iptal kararı şaibelidir" denildi.¹⁰⁴ İstanbul Barosu Başkanı Mehmet Durakoğlu, yenilenen seçimlere yönelik 6 maddelik bir eylem planı açıkladı. Daha önce sandık kurulan her okula bir avukat gönderen baro, yenilenecek seçimde her sandık başında bir avukat bulunduracaklarını duyurdu. Ayrıca baronun Galata'daki Kültür Merkezi,

103 "Demokrasi ve Hukuk Tarihimizde Kara Bir Leke" (09.05.2019; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/siyaset/208320-demokrasi-ve-hukuk-tarihimizde-kara-bir-leke>

104 a.g.y.

İstanbul Barosu Seçim Hukuku Üssü olarak tahsis edildi.¹⁰⁵

5 Nisan 2018 İstanbul, İstiklal Caddesi'nde Avukatlar Günü nedeniyle yapılan yürüyüşteki basın açıklamasından. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pınar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

Alınan bir başka karar ise İstanbul Barosu'nun İstiklal Caddesi üzerindeki binası önünde her gün nöbet tutulmasıydı. Her gün 20.00-21.00 saatleri arasında toplanan avukatlar, "Demokrasi İçin Dayanışma Nöbetleri" başlattı. Nöbete sadece avukatlar değil, STK temsilcileri, aydınlar, sanatçılar, sendikacılar da destek verdi. İstiklal Caddesi üzerinde şenlikle süren ve mini konserlerin verildiği nöbet, Ekrem İmamoğlu'nun ikinci kez seçilmesiyle sonuçlanan seçimden kısa bir süre önce sona erdirildi.

105 Demokrasi Mücadelesi, İstanbul Barosu İçin Varlık nedenidir (07.05.2019; *İstanbul Barosu*): <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14559&Desc=Demokrasi-M%C3%BCcadelesi,-%C4%B0stanbul-Barosu-%C4%B0%C3%A7in-Varlık-%C4%B1k-nedenidir>

TAHIR ELÇİ NÖBETİ

Diyarbakır Barosu'na bağlı avukatlar, başkanları Tahir Elçi'nin katledildiği 28 Kasım 2015 tarihinden bu yana "Adalet Nöbeti" tutuyor. Diyarbakır Adliyesi önünde, her Cuma 13.30'ta toplanan avukatlar, Tahir Elçi'yi öldüren failerin bulunmasını ve yargılanmasını talep ediyor. Nöbette, avukatlar ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin temsilcileri karşılaştıkları sorunları dile getiriyordu. Zaman zaman diğer illerden avukatların da destek verdiği Nöbet en son 6 Mart 2020'de yapıldıktan sonra Covid-19 salgını nedeniyle 218. haftasında geçici olarak durduruldu ve böylelikle Cumartesi Anneleri'nin eyleminden sonra Türkiye'deki en uzun soluklu sivil itaatsizlik eylemlerinden biri oldu.

29 Kasım 2019 - Her ay bir ilde düzenlenen Adalet Nöbeti, Tahir Elçi'nin öldürülmesinin 4. yılında düzenlenen anma haftası etkinlikleri kapsamında 18 baroya bağlı avukatlarla Diyarbakır'da gerçekleştirildi.

Diyarbakır Barosu'nun düzenlediği 29 Haziran 2018 tarihli Tahir Elçi Nöbeti.

TEK KİŞİLİK NÖBET

ÇHD ve HHB avukatlarının tutuklanmasıyla birlikte, Çağlayan Adliyesi önünde bir adalet nöbeti daha tutulmaya başlandı. Davanın sanıklarının tahliye edilip 15 Eylül 2018 tarihinde yeniden tutuklanması üzerine Avukat Didem Ünsal, Çağlayan Adliyesi önünde "Adalet Nöbeti"ne başladı. Aynı zamanda davanın sanıklarından ve tutuklu avukat Aytaç Ünsal'ın eşi olan Ünsal, dava kapsamında bir süre tutuklu kalmıştı.

Söz konusu yargılamanın gayri meşru olduğunu iddia eden Avukat Didem Ünsal, her perşembe günü 13.00-14.00 arasında adliye önünde tek başına gerçekleştirdiği eylemde, sayısız kez gözaltına alındı ve bırakıldı. 3 Şubat 2020 tarihinde, aynı davada sanık olan tutuklu avukatlar Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal, 5 Nisan 2020 itibarıyla ölüm orucuna dönüşen bir açlık grevine girdiler. Adli Tıp Kurumu raporunda Timtik ve Ünsal'ın artık cezaevinde kalamayacağını bildirdiğinde 30 Temmuz 2020 tarihinde hastaneye kaldırıldılar.¹⁰⁶ 11 Ağustos 2020 tarihinde, Anayasa Mahkemesi Timtik ve Ünsal'ın tahliye tedbir talebini "maddi veya manevi bütünlükleri için ciddi bir tehlike bulunmadığı"

¹⁰⁶ Avukatlar Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal tahliye edilmedi (31.07.2020; Avukatlar İçin Avukatlar): <https://lawyersforlawyers.org/lawyers-ebur-timtik-and-aytac-unsal-not-released/>

20 Ağustos 2020 Adil Yargılanma talebiyle açlık grevi yapan avukatlar Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal'ın taleplerini desteklemek üzere İstanbul Barosu avukatlarının basın açıklaması. (Fotoğraf: capshots, Fatih Pinar Video, "Daralan 2: Savunma Hakkı")

gereğesiyle reddetti. Ebru Timtik, ölüm orucunun 238. gününde, 27 Ağustos 2020 tarihinde hayatını kaybetti. Aytaç Ünsal ise 3 Eylül 2020 tarihinde, eyleminin 213. gününde Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin kararıyla tahliye edildi.¹⁰⁷ Kararda, "sanığın cezaevinde şartlarında kalmasının hayati tehlike oluşturacağı anlaşıldığından" infazın durdurulacağı ve Ünsal'ın iyileşene kadar tahliye edileceği belirtilmişti. 10 Aralık 2020 tarihinde ise Ünsal, yurtdışına kaçmaya çalıştığı iddiasıyla yeniden gözaltına alındı.¹⁰⁸

Didem Ünsal'ın tuttuğu Nöbet boyunca, basın açıklamalarını kaydedenler gazeteciler ve televizyon kanalları değil, polis kamerası oldu.

¹⁰⁷ Aytaç Ünsal tahliye edildi (04.09.2020; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/aytac-unsal-released/>

¹⁰⁸ Aytaç Ünsal ile ilgili endişeler (01.02.2021; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/en/concerns-about-aytac-unsal/>

BAROLAR İLE YÜRÜTME ARASINDAKİ ÇEKİŞMELER

Yukarıda da söz edildiği üzere Türkiye'de yargı ile yürütme arasında sık sık gerilim yaşandı. Yaşanan tartışmalar genellikle laiklik meselesi etrafında dönüyordu. Örneğin, anlaşmazlıklardan biri, 2004 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile dönemin TBB Başkanı Özdemir Özok arasında, Özok'un İmam Hatip lisesi mezunu birinin başbakan olması "içine sindiremediğini" söylemesiyle gerçekleşti.¹⁰⁹

2008 yılında, genç TBB Başkanı Metin Feyzioğlu'nun, Başbakan Erdoğan ile yüz yüze tartışması diğer önemli bir olay olarak gazetelere ve televizyonların haber bültenlerine yansımıştı. Mayıs 2014'te Danıştay'ın kuruluş yıldönümü vesilesiyle yapılan törende ise Feyzioğlu, adalet sistemindeki aksaklıklara değinen ve gerçekleşecek seçimlere ilişkin kaygılarını dile getirdiği bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan rahatsız olan Erdoğan, Feyzioğlu'nu "siyaset yapmakla" suçlayarak salonu terk etti.¹¹⁰

Bir süre sonra TBB Başkanı, çok daha hükümet yanlısı bir tutum sergileyerek OHAL döneminde yürütmeye saygı ilan etti ve darbe girişimi bahane edilerek geliştirilen hukuksuzlukları destekledi. Başta Türkiye'de en çok avukat üyeye sahip olan İstanbul Barosu olmak üzere (ki dünyanın da en büyük barolardan biridir), çok sayıda baro, TBB Başkanı'nın tavrını eleştiren açıklamalar yapmaya başladı.

8 Kasım 2019 tarihinde, 12 Baro (Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Mersin, Şanlıurfa, Tunceli, Van), Feyzioğlu'nun artık kendilerini temsil etmediğini savunarak olağanüstü genel kurul talebinde

¹⁰⁹ 'İmam hatipli başbakanı sindiremem' davasına ret (20.04.2005; *Hürriyet*): <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/imam-hatipli-basbakani-sindiremem-davasina-ret-313156>

¹¹⁰ Feyzioğlu'na kızan Başbakan töreni terk etti (10.05.2014; *Hürriyet*): <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/feyziogluna-kizan-basbakan-toreni-terk-etti-26391061>

bulundu. TBB yönetimi talebi reddedince¹¹¹ konu yargıya taşındı. Ankara 5. İdare Mahkemesi, TBB yönetiminin kararını hukuka aykırı bularak yürütmeyi durdurdu. TBB'nin itirazı üzerine davayı görüşen Ankara Bölge İdare Mahkemesi 12. İdari Dava Dairesi, yürütmenin durdurulması yönündeki mahkeme kararını bozdu.¹¹²

¹¹¹ 12 baronun olağanüstü genel kurul talebine ilişkin TBB Yönetim Kurulu'nun 12 Kasım 2019 tarihinde oy çokluğuyla aldığı red kararı (08.11.2019; *Türkiye Barolar Birliği*): <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/turkiye-barolar-birligi-nin-olaganustu-genel-kurula-davet-edilmesine-dair-taleplere-iliskin-yonetim--80939>

¹¹² "TBB'deki Olağanüstü Kongre Süreci ile İlgili Mahkemeden Yeni Karar (23 Nisan 2020; *Anadolu Ajansı*): <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tbbdeki-olaganustu-kongre-sureci-ile-ilgili-mahkemeden-yeni-karar/1815725>

SAVUNMA YÜRÜYÜŞÜ

2020'nin başında İktidar, hukuk, tıp, mühendislik ve mimarlık alanlarındaki meslek odalarına karşı harekete geçmek için hazırlık yapıyordu. Birçok gözlemci, bu girişimin geleneksel olarak sol, sosyalist, Kemalist kadroların yönetiminde olan kuruluşların gücünü sınırlandırmayı hedeflediğini değerlendiriyordu. Bu muhalefeti kırmak için çoklu bir sisteme geçilmesine ilişkin tartışmalar başlatıldı ve büyük tepkiyle karşılandı.

2020 yılının baharında, pandeminin müsebbibinin eşcinseller ve HIV+ kişileri olduğunu öne süren Diyanet İşleri Başkanlığı açıklamasının¹¹³ Ankara Barosu tarafından reddedilmesinin ardından iktidar, Türkiye'nin yargı reformu taahhütleri doğrultusunda bir yasa tasarısı sunma sürecini hızlandırmaya karar verdi. Baroların büyük bölümü, Avukatlık Yasası'nda yapılacak değişikliğe ve baro seçimlerine yönelik düzenleme girişimine sert tepki gösterdi. Onlarca baro başkanı, halihazırdaki il başına tek bir baro öngören sistem yerine, illerde en az 2000 avukatın temsiliyle birden fazla baronun kurulmasına olanak sağlayan yasa tasarısını protesto etmek için 19 Haziran

¹¹³ Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın İnsanlığın Bir Kesimini Nefretle Aşağılayıp (26.04.2020; *Ankara Barosu*): http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DIYANET_ISLERI_BASKANI_ALI_ERBAS%E2%80%99IN_INSANLIGIN_BIR_KESIMINI_NEFRETLE_ASAGILAYIP_KITLELERE_HEDEF_GOSTERDIGI_KONUSMASIYLA_ILGILI_BASIN_ACIKLAMASI&=4986

29 Temmuz
2020 tarihinde
Barolar Yasası'nın
değiştirilmesini
protesto eden Baro
Başkanları'nın Ankara
Yürüyüşü. (Fotoğraf:
Sibel Tekin Arşivi,
capshots, Fatih Pınar
Video, "Daralan 2:
Savunma Hakkı")

2020 tarihinde Ankara'ya yürüdü.¹¹⁴ Daha önce, kayıtlı avukatların hepsinin katılabildiği il baro yönetimi seçimlerini genellikle iktidara muhalif kişiler kazanıyordu.

Ankara girişinde engellenen baro başkanlarına, yürüyüş esnasında gönderilen yiyecek, giyecek gibi yardımların ulaşması da engellendi.¹¹⁵ Yapılan görüşmelerin ardından baro başkanları bir sonraki gün Ankara'ya girebildi.

Polisin, baro başkanlarının Ankara'ya girmesini engellemesi, Çağlayan Adliyesi ve İstanbul Barosu önünde kitlesel eylemlerle protesto edildi. Ayrıca ülke çapında birçok baro önünde de eylemler yapıldı.¹¹⁶

Barolar ayrıca, teklifin TBMM Komisyonu'na geldiği gün, TBMM yolu üzerinde "Duran Başkan" eylemi gerçekleştirmeye karar verdi. Buna ek olarak, teklifin yasalaşması halinde Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) gidilmesi için TBMM'de teklife karşı lobicilik yapılmasına, davanın AYM'de görüşülmesi sırasında da yüksek mahkemede "Son Nöbet" tutulmasına karar verildi.¹¹⁷

Yasa tasarısı, 2020 yılının Temmuz ayının ilk günlerinde TBMM Adalet Komisyonu'nda görüşüldü. Komisyonun düzenlediği oturumlara baro başkanlarının katılmasına izin verilmedi. Aynı durum, yasa tasarısı 6 Temmuz 2020'de Komisyon tarafından onaylandıktan sonra Meclis'te görüşüldüğü sırada da yaşandı. Bu sürecin bir sonucu olarak, yasa maddeleri TBMM'de 8 Temmuz - 11 Temmuz tarihleri arasında, barolara herhangi bir şekilde danışılmaksızın teker teker kabul edildi. Ana muhalefet partisi CHP, yasayı Anayasa Mahkemesi'ne taşıdı. Bu başvuru, 1 Ekim 2020 tarihinde reddedildi.

PACE İzleme Komitesi'nin talebi üzerine, Avukatlık Kanunu'nda yapılan 2020 değişiklikleri hakkındaki görüş 9 Ekim 2020 tarihinde Venedik Komisyonu

¹¹⁴ Türkiye Barolar reformuna ilişkin yasa tasarısı hakkındaki endişeler (02.07.2020; *Avukatlar İçin Avukatlar*): <https://lawyersforlawyers.org/concerns-about-draft-bill-on-the-reform-of-turkish-bar-associations/>

¹¹⁵ Ankara girişinde avukatlara müdahale (23.06.2020; *Bianet*): <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/226142-ankara-girisinde-avukatlara-mudahale>

¹¹⁶ Türkiye: Hukuk Mesleğini Bölme ve Zayıflatma Planı (08.07.2020; *Uluslararası Hukukçular Komisyonu, İnsan Hakları İzleme Örgütü*): <https://www.hrw.org/tr/news/2020/07/08/375722>

¹¹⁷ Eylemlilik Sürecini Başlatıyoruz (25.06.2020; *İstanbul Barosu*): <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15821&Desc=EYLEMLIK%20SUCUNU%20BASLATIYORUZ>

tarafından kabul edildi.¹¹⁸

¹¹⁸ Venedik Komisyonu, "yeni sistemin TBB veya barolar tarafından avukatlara ve nihayetinde avukatlar tarafından kamuoyuna sağlanan hizmetlerin kalitesini nasıl iyileştireceği"nin net olmadığı kararına vardı. Komisyon ayrıca "alternatif baroların oluşturulması, disiplin konularında tutarsız uygulamalara yol açabilecek ve idari istikrarsızlık yaratabilecektir" diye görüş bildirdi. Komisyon'un vardığı sonuçlardan biri de şu şekilde: "[G]önüllü üyeliğe dayalı olarak aynı şehirde birden fazla baro kurulmasının hukuk mesleğinin daha fazla siyasallaşmasına yol açması yönünde gerçek bir risk vardır. Bu, avukatların normalde oynaması gereken tarafsız rol ile uyumsuzdur. Ayrıca, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin ve bağlayıcı olmayan uluslararası hukuk kaynaklarının zımnen zorunlu kıldığı ve hukukun üstünlüğünün gerekliliklerinden biri olan avukatların bağımsızlığını da tehlikeye atacaktır." (Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukuk Devleti Genel Müdürlüğü'nün 1969 Tarihli Avukatlık Kanunu'da Yapılan 2020 Değişiklikleri Hakkında Ortak Görüşü (8-9 Ekim 2020; *Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu – Venedik Komisyonu*): <http://www.ankarabarasu.org.tr/upload/HD/Donem65/2020/diger/20201012venedikkomisyonu.pdf>

SONUÇ

Tüm bu uygulamalar ve mahkemelerde hakimlerin özellikle usul konusundaki ihlalleri, Türkiye'de yargının çok önemli bir ayağı olan savunmanın zayıflatılmasına, ülkenin de hukukun üstünlüğüne inanan bir yönetimden giderek uzaklaşmasına sebep oluyor.

Türkiye'de savunma aslında hiçbir zaman yargının asli unsurlarından biri olarak görülmedi. Bununla birlikte başka hiçbir dönemde de bugün gözlemlediğimiz kadar kriminalize edilmedi ve susturulmaya çalışılmadı. Oysa savunmanın varlık sebebi yurttaşların hak ve özgürlüklerinin korunması, hakikatin ortaya çıkarılmasına katkıda bulunulması ve adil yargılanmanın sağlanmasıdır. Avukatların görevlerini özgür ve bağımsız bir şekilde yürütebilmeleri bu bağlamda kendilerine değil, temsil ettikleri kesimler adına mesleğe tanınmış bir ayrıcalıktır.

Savunma halihazırda yetkililerinin ayağına dolanmaması için bertaraf edilmesi gereken bir engel olarak görülüyor. Bir ilerleme sağlanacaksa, ihtiyaç duyulan bir dizi yasal değişikliğin kabul edilip uygulanmasına geçmeden önce, bu zihniyeti ele alarak başlamak gerekir.

Yargısal süreçlerin tüm aşamalarında hak ihlallerine maruz kalan müvekkillerine gizliliğin korunduğu koşullar altında erişebilmek ve meslek etiği kapsamında herhangi bir engelleme ve baskı olmaksızın hukuki

tavsiyelerde bulunmak, avukatların temel hak ve yükümlülükleri. Bu hak ve yükümlülükler, ulusal ve uluslararası hukukla güvence altında. Bu bakımdan avukatlar, mesleklerini ve savunma stratejilerini icra etmeleri nedeniyle kriminalize edilemez.

Soruşturma ve kovuşturmanın çeşitli aşamalarında dava dosyasına erişiminin engellenmesi, avukatların yargılama sürecinin dışına itilmesi, tutuklu veya hükümlü müvekkilleriyle gizli ve özel görüşme yapma haklarının sınırlandırılması, sorgulamalarda bilgi ve belgelere ulaşmada iddia ve savunmaya eşit davranılmaması, gizli tanık dinleme usulleri gibi adil yargılanma hakkını ihlal eden, savunmanın çalışmalarına yapılan müdahaleler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 5. ve 6. maddeleri¹¹⁹ BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (BMMSHS) 14. maddesi¹²⁰ ve BM'nin Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeleri'nde¹²¹ belirtilen prensiplere uygun olarak çözülmeli. Bunun ışığında, şu tavsiyelerde bulunuyoruz:

■ OHAL kararnameleleri, CMK, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile getirilen yasal düzenlemeler uluslararası standartlarının gerekliliklerine uygun hale getirilmelidir. Avukatların mesleklerini etkili bir şekilde yürütmelerinin önündeki bütün yasal ve uygulamadan kaynaklı engeller kaldırılmalı; kolluk kuvvetleri ve iddia makamlarının bu konuda sorumlu davranması sağlanmalıdır. Avukatların savunma görevini yerine getirme şekli nedeniyle keyfi olarak gözaltına alınarak, tutuklanarak veya cezalandırılarak kriminalize edilmesine, kötü muameleye tabi tutulmasına ve barolara yapılan müdahalelere son verilmeli;

¹¹⁹ Bkz. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, değiştirilmiş haliyle) "Özgürlük ve Güvenlik Hakkı"na ilişkin 5. maddesi ile "Adil Yargılanma Hakkı"na ilişkin 6. maddesi: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf

¹²⁰ Bkz. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin "Adil Yargılanma Hakkı"na ilişkin 14. maddesi (Sözleşme 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilip 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir): <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>

¹²¹ BM'nin Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeleri, bağımsız avukatların yardımına ulaşma hakkının temel yönlerine ilişkin uluslararası normların kısa bir tanımını sunmaktadır. Temel İlkeler, 7 Eylül 1990 tarihinde Küba'nın Havana kentinde toplanan Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Üzerine 8. Birleşmiş Milletler Kongresi'nde oybirliğiyle kabul edilmiştir. Daha sonra, BM Genel Kurulu, Temel İlkeleri, 18 Aralık 1990 tarihinde hem Üçüncü Komite oturumunda hem de Genel Kurul'da oylama yapılmaksızın kabul edilen "Adaletin yönetiminde insan hakları" başlıklı karar ile "memnuniyetle karşılamıştır" [BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği; Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeler, Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Üzerine 8. BM Kongresi (07 Aralık 1990)]: <http://www.ankarabarasu.org.tr/merkezler/pdf/1.%20Havana%20Kurallar%C4%B1.pdf>

■ Ceza yargılamasında bir suç işlenip işlenmediği, işlendiyse kim tarafından nerede, nasıl ve ne şekilde işlendiğinin somutlaştırılması esastır. Avukatların müvekkilleriyle özdeşleştirilmesi, hiçbir somut delil ve makul şüphe olmadan savunmanın "terör suçları" ile ilişkilendirilerek susturulması kabul edilemez.

■ Venedik Komisyonu'nun Ekim 2020'de yayınladığı görüşü ışığında, 1969 tarihli Avukatlık Kanunu'nda yapılan, hukuk mesleğinin daha fazla siyasallaşmasına yol açabilecek 2020 değişiklikleri iptal edilmeli ve avukatlar topluluğunun tartışmalara anlamlı bir şekilde katılabilmesini sağlayacak alternatif çözümler uygulanmalı; ve

■ Terörle Mücadele mevzuatı, hukukun istismarına izin veren muğlak niteliği yerini yasal kesinliğe bırakacak şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak değiştirilmeli ve uygulanmalıdır.

© Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, 2021.

Türkiye’de bugün uluslararası insan hakları ve anayasal düzenlemelerin her gün ihlal edildiği bir ortamdayız. Böylesi bir ortamdan adil yargılanma hakkının temel esaslarından olan savunma hakkı da etkileniyor.

Bu durumun önemli nedenlerinden biri, Türkiye’deki terörle mücadele mevzuatı ve uygulamalarının neden olduğu insan hakları ihlalleri. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi’nin farklı organları, başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlükler ile terörle mücadele arasındaki muğlâk sınırlar konusunda uyarı ve önerilerini açıkladıkları çok sayıda rapor hazırladı. AİHM kararları ve içtihadına rağmen, çok sayıda davada sanıkların temel hakları ihlal edilerek mahkum edildiğine tanık oluyoruz. Bu davalarda, açıkça ifade özgürlüğü kapsamına giren beyanlar, Türk Ceza Kanunu’nun 314. maddesinde düzenlenen silahlı örgüt üyeliği veya böyle bir örgüte yardıma ilişkin bir delil olarak değerlendiriliyor.

NİZ
SİNİZ
DEĞİLİZ
iyet

